NYHEDSBREV NR. 5, NOVEMBER 2012

"Landsforeningen Martin A. Hansen"

Landsforeningen udsender sit 5. nyhedsbrev omkring d. 1. december. Redaktøren har igen modtaget forskellige indlæg og indgået i samarbejde med et af foreningens bestyrelsesmedlemmer Anders Thyrring Andersen vedr. fremskaffelse af tekst og billeder til Nyhedsbrevet.

Ligeledes vil jeg fremover opdele stoffet i nogle grupper som fx "Med delelser", "Årets tema", "Stof fra medlemmer" o.s.v. Opdelingen vil fremgå af indholdsfortegnelsen.

I forbindelse med Seminaret om Martin A. Hansen på Folkeuniversitetscentret i Vemb, Jylland omtalte en af indlægsgiverne, Anders Thyrring Andersen, en række essays af forfatteren, som kun sjældent har været offentliggjort og dog på mange måder stadig er ganske aktuelle. Jeg har bedt Anders Thyrring Andersen finde nogle af disse tekster frem for at indsætte et essay som afslutning på nyhedsbrevet (om muligt med en forbindelse til årets tema). Martin A. Hansen får derved det sidste ord!

Ideen med et årligt tema har fungeret godt og har sat sit præg på både arrangementer og nyhedsbrevene – i år "Hansen og Havsteen". Landsforeningen fortsætter derfor i det nye år med endnu et tema "Hansen og Kierkegaard" hvor Kierkegaards 200 årsdag fejres. Hvis læsere af dette nyhedsbrev har stof til temaet så send det gerne til redaktøren på roessing@mail.dk inden 15. maj 2013.

Dette nyhedsbrev sendes til Landsforeningens medlemmer pr. post eller mail og indsættes på foreningens web www.martinahansen.dk under FORENINGEN / NYHEDSBREV i december.

NYHEDSBREV NR. 5 – INDHOLD:

Meddelelser:
37. Generalforsamling, salg af CD, nyt æresmedlem mv.
Årets tema – "Hansen og Havsteen":
38. "Sven Havsteen-Mikkelsen 100 år" af Malene Linell Ibsen
39. "Nordvejene" af Marianne Wirenfeldt Asmussen
40. "Svee gård". Erindringsnovelle af Hans-Ole Hansen
41. Fra en gæstebog, notater og tegninger fra Norge af Martin A. Hansen.
42. Kontrapunkt. Om Hansen og Havsteens samarbejde Anders Thyrring Andersen
43. Udgivelser om Havsteen i 100 året
44. Udstillinger af Havsteen i anledning af 100 året
Modtaget fra medlemmer:
45. "Boghandler Calberg" af Kaare Vissing Andersen
46. "Gæs på træk" af Kaare Vissing Andersen
Aktiviteter vedr. Martin A. Hansen (A og B):
47. Foredrag, forelæsninger mv. som redaktøren kender til
Øvrige:
48. Omtale af det nye æresmedlem Ib Fischer Hansen.
49. Foromtale af Kierkegaard-fejringen i 2013.
Martin A. Hansen får ordet:
50. "Fugle i Atlanten viser vej til Island".

37. Meddelelser

Årets julegave – for midler fra Agnete Jensens fond har Landsforeningen udgivet en CD med 4 timers indhold:

Indhold:

1 Kristine Hansen fortæller om sit liv, 1. del, fra 1961 (56 min.)

2 Kristine Hansen fortæller om sit liv, 2. del, fra 1961 (54 min.)

3 Ib Spang Olsens erindringer om M.A.H. (24. min.)

4 Paradisæblerne, læst af Morten Thunbo (25 min.)

5 M. A. H. fortæller om agerhønsene (7 min.)

6 Bygmesteren kommer, M. A. H. fortæller (7 min.)

7 Hans-Ole Hansen om sin far, Strøby kirke 2005 (59 min.)

8 Hans-Ole Hansen fortæller om familiegravsteder (8 Min.)

Samlet spilletid 4 timer - MP3
Udgivet af "Landsforeningen Martin A. Hansen", 2012
Produktion: Lydstudie Poul Jørgensen
Cover: Ullrich Rössing

Cd'en kan købes ved bestilling hos roessing@mail.dk eller pr. post til Mette Lise Rössing, Slagelse Landevej 115, 4242 Boeslunde. Den koster kr. 125.- minus forsendelse (ca. kr. 25.-) Girokort vedlægges forsendelsen.

Kætterbreve. Landsforeningen har kunnet skaffe sig nogle få udgaver af Kætterbreve (består af 3 bøger) til en meget rimelig pris. Anders Thyrring Andersen har udgivet bogen der er udkommet på Gyldendal 2004.

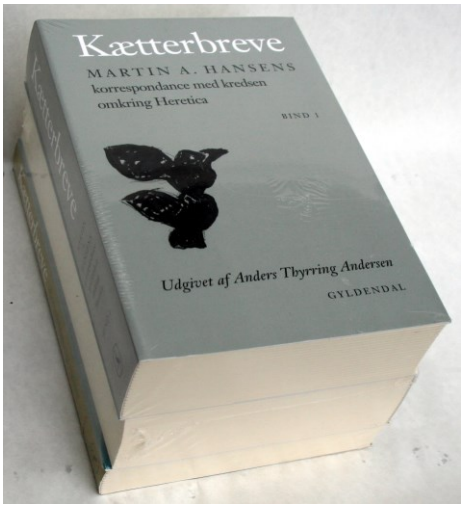

Korrespondancen med kredsen omkring tidsskriftet Heretica
ISBN 87-02-02843-3

Det store værk kan købes af medlemmer for kr. 300.- minus forsendelse. Trilogien har tidligere været solgt af foreningen for kr. 600.-. Købes samme sted som CD´en. Girokort vedlægges forsendelsen.

Generalforsamling 2013 bliver afholdt i Kirkeladen ved Strøby kirke tirsdag d. 23. april kl. 19:00 Udover selve generalforsamlingen vil Landsforeningen markerer udnævnelsen af det nye æresmedlem - sælge bøger af og om Martin A. Hansen - afholde lotteri og serverer kaffe, te og brød. I forbindelse med årets tema: ”Hansen og Kierkegaard” vil aftenen afrundes med et foredrag om emnet. Program for aftenen udsendes til Landsforeningens medlemmer og sættes på vores web først i marts måned. Ret til ændringer forbeholdes

Et nyt æresmedlem er udnævnt: Ib Fischer Hansen, fhv. rektor, undervisningsinspektør, kontorchef i Undervisningsministeriet og cand. mag. I dansk og tysk. For nylig modtog vi som gave hans speciale om Martin A. Hansens værk ”Orm og Tyr”. Samtidig fik vi også den anvendte bogsamling. Læs mere om Ib Fischer Hansen under indlæg 48.

Martin A. Hansen Prisen vil blive uddelt igen i 2013 på forfatterens fødselsdag d. 20. august. Prisen blev i 2011 uddelt til Litteraturforskeren Anders Thyrring Andersen. Dagen afholdes i ”Kirkeladen” ved Strøby kirke og programmet bliver offentliggjort ca. 1 måned før fødselsdagen.

38. Sven Havsteen-Mikkelsen 100 år

Malene Linell Ipsen
Museumsformidler, Johannes Larsen Museet

I 1928 flyttede den 17årige Sven Havsteen-Mikkelsen under forældrenes protester fra barndomshjemmet i Charlottenlund til Kerteminde for at modtage kunstnerisk vejledning fra den langt ældre kunstnerkollega, Fritz Syberg, hvis værker den unge mand havde forelsket sig i på udstillinger og museer i Københavnsområdet.

Sven Mikkelsen kom herefter til at bo to år på Kerteminde-egnen. Han lejede sig ind på diverse karlekamre, malede og gjorde skitser og havde et intenst samvær på både det menneskelige og det kunstneriske plan med Fynbomalerne Fritz Syberg og Johannes Larsen.

Sven Havsteen-Mikkelsen har ofte senere i livet i både interviews og erindringsskrivelser berettet om, hvilken betydning ungdomsårene i Kerteminde fik for ham. Således i en kronik fra 1958: ” Tårbystranden lå som en endeløs, hvid slette, og Orion synede mægtigt på himmelen, når jeg om aftenen gik hjem fra Sybergs til den gård, hvor jeg boede. Og når man krøb under dynen og lå og lyttede til køerne ude i stalden eller prøvede at tyde de mange andre lyde der høres på en gård en stille frostklar nat, syntes man, livet var godt, og at man var ved altings kilde.”

På denne baggrund var det både naturligt og oplagt, at Johannes Larsen Museet ønskede at fejre Sven Havsteen-Mikkelsens 100års-dag i sensommeren 2012 med både udstilling(er) og bogudgivelser.

Som ansat ved Johannes Larsen Museet har jeg i nu syv år haft det privilegium at arbejde med det meget omfattende materiale, som kunstnerens familie efter Havsteen-Mikkelsens død stillede museet til rådighed. Det drejer sig om flere tusind skitser, hundredvis af bogil-

lustrationer, omkring 500 træsnit og ligeså mange træsnitstokke samt fotografier, breve og omkring 130 dagbøger. En storslået gave. Da jeg, som nyansat, blev præsenteret for denne samling, tænkte jeg, at det kunne være interessant at præsentere og fejre Havsteen-Mikkelsen ikke bare i Kerteminde, men på flere af de steder, hvor han har haft sit kunstneriske virke og liv. At vi desuden skulle involvere Schæffergården i Gentofte, som ejer landets største samling af Havsteens værker, var soleklart.

Det var efterfølgende en stor glæde at opleve, at medarbejderne på Museet for Religiøs Kunst, Ærø Museum, Oluf Høst Museet og Schæffergården øjeblikket var med på ideen om en fælles fejring. Efter de indledende samtaler og møder meldte Ribe Kunstmuseum, Sophienholm, Nivaagaards Malerisamling og Listasavn, Færøerne sig på banen med stor interesse. Vi enedes hurtigt om, at vi dels skulle arrangere udstillinger med hvert sit fokusområde, og dels, at nogle af udstillingerne skulle "vandre". Således afholdt Johannes Larsen Museet i sommeren 2012 udstillingen "Nordiske stemninger" med fokus på landskaber og portrætter – samt på Havsteens søgen efter det specifikt nordiske. Denne udstilling fortsatte i oktober måned til Ribe Kunstmuseum, og den vises i 2013 på Sophienholm samt på Færøerne.

Museet for Religiøs Kunst sætter og satte i efteråret 2012 fokus på Havsteens religiøse motiver med udstillingen "Sven Havsteen-Mikkelsen – et glimt af evigheden", og værkerne herfra kan opleves på Nivaagaard januar til maj 2013. Oluf Høst Museet arrangerede udstillingen "Havsteen hos Høst", og Ærø Museum viste på herregården Søbygård "Fra Ulvemarken – Sven Havsteen-Mikkelsen på Ærø". Schæffergården deltog også meget aktivt i fejringen, hvilket Marianne Wirenfeldt Asmussen beretter om i sit indlæg i Nyhedsbrevet.

Eftersom der ikke tidligere var udgivet en decideret kunstbog om Havsteen-Mikkelsen, besluttede udvalget tidligt i processen, at vi skulle lave en sådan, og den endte med kort og godt at få titlen "Havsteen". Det rigt illustrerede værk udkom i foråret 2012 med indlæg skrevet af familien, de involverede museumsmedarbejdere, vennen og kunstnerkollegaen Kjeld Heltoft, Anders Thyrring Andersen, Mikael Wivel og Marianne Wirenfeldt Asmussen fra Schæffergården.

I direkte tilknytning til den runde fødselsdag kom endnu en bog, "Nordisk længsel". Denne tager udgangspunkt i kunstnerens omfattende dagbogsmateriale og er sammensat og kommenteret af hans svigerdatter, Mette Eriksen Havsteen-Mikkelsen.

Sven Havsteen-Mikkelsen navn er, som det vil være mange bekendt, uløseligt forbundet med Martin A. Hansens. De to var nære venner og kunstnerkolleger, og deres samarbejde omkring bogen Orm og Tyr er legendarisk. At forfatteren og grafikeren/maleren også i fællesskab udgav bøger som "Kringen", billeder fra Øvre Gudbrandsdal" og "Rejse på Island" er måske mindre kendt. I forbindelse med forberedelserne til sidstnævnte bog lånte de to kunstnere i øvrigt det kort af Johannes Larsen, som han benyttede, da han en del år i forvejen rejste rundt på Island for at lave illustrationer til en udgivelse af De Islandske Sagaer. Hansen og Havsteen fulgte samme rute som Larsen i den lejede jeep.

Efter at Johannes Larsen Museets Havsteen-udstilling er sendt videre til Ribe Kunstmuseum, har museet åbnet en ny særudstilling med værker af

Maja Lisa Engelhardt. Der er ikke tale om et tilfældigt valg. På mange måder er Maja Lisa Engelhardt en arvtager af Havsteens naturromantiske og religiøse udtryk og med hendes egne ord har han hvad angår sine kirkeudsmykninger ”åbnet stier for nutidens kunstnere”.

De meget store malerier af Maja Lisa Engelhardt, som for øjeblikket er ophængt i museets sal, er blevet til under direkte inspiration af Martin A. Hansens novelle ”Manden fra Jorden”. I de bagvedliggende rum kan de besøgende blandt andet opleve Maja Lisas illustrationer til en særudgave af samme tekst, som KTAS har stået for.

Martin A. Hansen er således for anden gang i denne sæson markant på banen på Johannes Larsen Museet.

Sven Havsteen-Mikkelsen trykker Ambrosiusegen

39. Nordvejene

Marianne Wirenfeldt Asmussen
Mag. art., kunstnerisk konsulent for Fondet for Dansk Norsk Samarbejde.

om Sven Havsteen-Mikkelsens arbejder på Schæffergården.

En kunstners 100 års dag kan være en kærkommen anledning til at stoppe op og gøre status. En sådan dag var 16. september 2012, hvor Sven Havsteen-Mikkelsen ville være fyldt 100 år. Ni forskellige museer og udstillingssteder var gået sammen om fem udstillinger og titlerne er *Nordvejene, Nordiske stemninger, Fra Ulvemarken, Et glimt af evighed* og *Høst og Havsteen.*

Fondet for Dansk Norsk Samarbejde, som ejer Schæffergården, havde 16. september indbudt til markering af dagen med taler, musik og et miniseminar – og samtidig åbnedes på stedet en udstilling af nordiske landskabslitografier med titlen *Nordvejene*. Dagens hovedtaler var Anders Thyrring Andersen, som karakteriserede det kontrapunktiske venskab og arbejdsfællesskab, der forenede Sven Havsteen Mikkelsen og Martin A. Hansen. En række bidragsydere til katalog bogen talte om deres forskellige indgange til Havsteens kunst: Bjarne Nielsen Brovst, forfatter; Malene Linell Ipsen, museumsinspektør på Johannes Larsen Museet; Jens Henrik Sandberg, museumsdirektør på Oluf Høst Museet; Gerd Rathje, museumsinspektør på Museet for Religiøs Kunst; Mette Eriksen Havsteen, forfatter og Agner Frandsen, sognepræst og forfatter. Marianne Wirenfeldt Asmussen var ordstyrer. Dagen var en kærkommen anledning til at mødes i respekt for et kunstnerisk værk af stor livskraft. Et livsværk, der aldrig har leflet for skiftende tiders bevægelser, og som er båret af en indre nødvendighed, af stor arbejdsmæssig disciplin og af en uafbrudt og stædig kredsen om nordiske temaer.

Nordvejene er en fordanskning af det oldislandske ord: *Nordvegar* – de nordiske egne, som netop Havsteen så flittigt berejste. Den litografiske teknik mestrede han som ikke mange andre her i landet, og han lavede sine litografier direkte på de sten, som teknikken er opkaldt efter. Ophængningen var opdelt med danske, grønlandske, færøske, svenske, islandske og norske landskaber – og sidst hans selvportræt, hvor han med et let spørgende og undersøgende blik ser ud over brillekanten.

Rejse på Island – tegning ved Sven Havsteen-Mikkelsen

Nordvejene er også titlen på en bog fra 1963, hvori Ole Wivel præsenterer de først fem årtier af kunstnerens liv og værk, og hvori kunstneren også selv har ordet med en række radioforedrag, som afslører ham som en levende fortæller. Havsteen var dog oftest en mand af ret få ord, han malede eller tegnede helst det han ville sige. Bogen kredser også om venskabet og arbejdsfællesskabet med Martin A. Hansen, som for Sven Havsteen-Mikkelsen havde en næsten forløsende kraft. ”Jeg har kendt mange, der har rejst og set meget mere end jeg har (…) Men jeg har også kendt én, der ingen steder har været og han fortalte de bedste historie jeg har hørt (…) Han var uudtømmelig. Det var Martin A. Hansen”, siger Havsteen i bogen.

Martin A. Hansens *Orm og Tyr* udkom i 1952 og forud var gået rejserne i 1949-51 til alle landets kirker. Ole Wivel, Martin A. Hansen og Sven Havsteen-Mikkelsen kørte sammen rundt i Danmark og bogen blev til i et symbiotisk fællesskab og i konfrontation med de geografiske steder. Forlæggeren, forfatteren og billedkunstneren skabte sammen værket, en ganske enestående situation for et bogs tilblivelse.

Bogen blev som en direkte følge af mødet med de mange kirker og disses ofte utidssvarende udsmykninger indledningen til en lang række bestillingsopgaver på altertavler og kirkeruder sidenhen. Havsteen blev en forfriskende, moderne fortolker af det kristne budskab, som for ham personligt var betydningsfuldt.

Et andet venskab var det mellem Martin A. Hansen og Bente og Aksel Heltoft, som alle havde været aktive i samme modstandsgruppe under krigen, og som tilmed resulterede i et koncentrationslejr ophold for Aksel Heltoft. Fondet for Dansk - Norsk Samarbejde blev til som en følge af krigen, idet Bente Heltofts forældre, norskfødte Borghild og danske Karl Hammerich var meget aktive under krigen med sende fødevarer fra det

bedre stillede Danmark til det nødlidende Norge. Et hjælpearbejde, der i sit omfang er uden sidestykke i vor tids historie. Efter krigen var Borghild Hammerich en af initiativtagerne til dannelsen af fondet, og hendes datter og svigersøn videreførte som generalsekretærer for fondet med stor indfølelse og dygtighed fondets målsætning. Fondet drev og driver fortsat ejendommene Lysebu udenfor Oslo og Schæffergården ved København. En blandt mange målsætninger var at sikre, at norske stipendiater, der kom til Danmark eller andre besøgende på Schæffergården, skulle mødes med det ypperste af kunst både hvad angår billedkunst og møbelkunst.

Da Schæffergården i begyndelsen af 1980rne blev kraftigt udvidet og den gamle hovedbygning samtidigt blev renoveret, besluttede Bente og Aksel Heltoft, at Sven Havsteen-Mikkelsens kunst bedre end noget andet kunne signalere både den høje kvalitet, den kompromisløshed og det nordiske grundfjeld, som på så mange områder gennemsyrede og som fortsat præger fondets virke. Den første store retrospektive udstilling af Havsteens kunst blev 1981-82 skabt af Ole Wivel og undertegnede, og vist 11 steder i de nordiske lande. Hans alsidige kunstneriske skaberkraft både i maleri, tegning, træsnit, bogarbejder og kirkeudsmykninger blev ved den lejlighed for første gang præsenteret samlet. Da udstillingen havde afsluttet sin vandring, forblev alle kunstnerens egne arbejder på Schæffergården, som derved fik en enestående retrospektiv permanent ophængning af hans kunst. Dertil kom, at endnu en ven af kunstneren, Knud W. Jensen i sine magasiner på Louisiana havde nogle enestående tidligere arbejder, som også havde været med på udstillingens visninger, og disse værker blev generøst doneret til Schæffergården, da Louisiana på dette tidspunkt havde skiftet sin målsætning fra at være et nordiske museum for samtids kunst til at blive internationalt orienteret. I dag ejer Schæffergården hele samlingen, som er ophængt i hele den gamle hovedbygning og som kan beses efter ønske.

Schæffergården måtte derfor være omdrejningspunktet - både med sin permanente samling og med særudstillingen af nordiske landskaber - for markeringen af 100 års dagen, og det er ikke mange kunstnere beskåret at kunne fejres med denne rigdom af stærke kunstneriske udsagn. En sådan kunstnerisk skaberkraft og kompromisløshed konfronteres vi kun sjældent med.

Tegning ved Sven Havsteen-Mikkelsen til ”Kringen” af Martin A. Hansen

40. Svee Gård

Erindringsnovelle af Hans-Ole Hansen
Skrevet på Skovholm maj 2012
Oplæst ved arrangementet i Strøby d. 20. august af Hans-Ole Hansen

Toget krøb sig fremad op gennem Gudbrandsdalen. Rejsen havde varet længe og for en tid var samtalen mellem drengens mor, far og maleren ophørt. Maleren der så venlig ud i sit smukke, uldne tweedsæt holdt sin pibe i gang og vendte af og til et blad i den bog han læste i. Faren sad med et omfoldet landkort og søgte nu og da at stedfæste en og anden af de gårde eller smalle broer over elven, som uhørligt på grund af togets jernlarm hastigt strømmende forlod dem bagud. Moren strikkede og trak hans lillesøster ind til sig, så pigen bedre kunne blunde lidt og derved forkorte tiden til de nåede Otta et sted langt fremme oppe i den kringlede dal. Snart vandrede de mørke skovkamme af graner tæt ned til elven og ind på siden af toget. Så veg de roligt tilbage, steg opad mod sorte og grå fjeldhamre og åbnede for lysgrønne enge med høslet, gårde med store, hvidmalede stuehuse i træ og røde lader og sorte, ældgamle tømmer-boder. Små marker drejede sig lidt, mens de gled forbi. Det var juni 1950. Nu og da kom der flager af damp forbi togvinduet fra den hårdt arbejdende maskine, der time for time trak dem op mod de høje, fjerne fjelde, der skulle findes dybt inde i dette land. I Norge. Uhyrets fløjte skingrede langt fremme, hvad mon hvorfor? Måske et kreatur på linjen, måske en hilsen til mennesker oppe på engskråningerne? Måske fordi der nu kom et brat sving på banen?

- Om ikke længe passerer vi Kringen, sagde faren meget senere og maleren lagde bogen, tog piben af munden og begge mandfolk skød kupédøren op, trak ud i gangen og lukkede omhyggeligt efter sig, da drengens mor havde noget besvær med sin astma og lillepigen ikke burde vækkes endnu. Drengen så de to mænd roligt drøfte noget stort og vigtigt. Det fremgik af deres håndbevægelser og pibeføring, for nu havde hans far også fået ild på sin. Skovmasserne snævrede sig ind omkring dem. En trang og stejl dalstrækning byggede sig op omkring toget og elven. Ja, elven!

Drengen var betaget af at vand kunne være så grønt. Ofte druknede den grønne farve i brede tæpper af skumhvidt. Men den heftige brusen, der måtte hærge disse steder var stum for ham. Togets larm maskerede denne elvs skiftende blidhed i grønsorte vandflader i rolige stræk og rasende vrede, hvor det grønne hvidnede som tusindvis af tænder. Snart var elven bredt ud og åbenbart ikke særlig dyb, snart var den smallere, meget mørkere og ond at se og sikkert meget dyb i strøget. Det grønne var mærkeligt isagtigt i nuancen. Faren havde fortalt ham hvorfor. Det var jo smeltevand fra snemasser og isbræer på de høje bjerge og det grønne fint slam fra de fjelde, der langsomt blev slidt ned. Denne elv skulle hedde "Lågen".

Drengen blev afbrudt i sine fantasier om elven, fordi faren brat hev ruden ned så støjen fra toget og luftstrømmen langs vognene slog ind i kupegangen så det endda kunne høres helt ind i kupéen. Maleren pegede med strakt arm og piben i venstre hånd fremad i togets kørselsretning. Så drejede han langsomt armen som om den var forbundet med noget vigtigt, et punkt lidt oppe ad den trange dalside modsat elven. Punktet gled forbi og faren fulgte det opmærksomt i sin kikkert.

- Ja, minsanten, ja, minsanten, der ligger jo Skotteladen ved Kringen, udbrød faren og rev døren op og kaldte drengen ud så søsteren vågnede. Men da han skulle til at se, var stedet tabt bag ude og togets

fløjten varslede at Otta, hvor de skulle stå af straks om lidt nærmede sig. Moren rejste sig, søsteren tumlede rundt og der opstod den kendte forvirring, når flere timers ro med bagagen her og menneskene der på de vante pladser pludselig må brydes op og ny orden opstå gennem brat uorden. Drengen sloges lidt med skuffelsen over at han ikke nåede at se Skotteladen og heller ikke selve Kringen, hvor han havde forstået, at skotske soldater engang var blevet nedkæmpet af de nordmænd, der hed Gudbrandsdølerne. For nu skulle de videre i en anden retning, ind gennem Vågådalen til Svee Gård, hvor de skulle overnatte.

Faren gik rastløs ud på grusfeltet foran den lille station i Otta. Men endnu sås der ingen bus. Moren spurgte faren om ikke de kunne nå at gå tilbage ad landevejen for at se mindesmærket ved Kringen. Men maleren forklarede dem, at snart kom bussen og at der var længere end man skulle tro, hvis man gik tilbage ad landevejen til Kringen. Og således kom de ikke til at se et af de berømte steder i Norges historie. Det sted hvor oberst Sinclair og hans regiment af skotske hjælpetropper i 1614 blev standset af bønderne med væltende grantræer, armbrøstskud og øksehug, mange dræbt og de fangne indespærret i en lade, der endnu fandtes og hed Skotteladen.

- Det er dumt at rykke frem i lange, tynde kolonner, klemt af en elv, af bjergene, skovene og med så farlige modstandere som menneskene i denne dal, som frygtede for gårde og liv, tænkte drengen, som ellers kun var fyldt elleve år.

- Var der sækkepibespillere med, far?

- De havde sækkepibere med, sagde maleren, som kendte Skotland godt. - Det har nok kunnet høres her mellem fjeldene, tilføjede han og greb fat i sin bagage, fordi han hørte bussen komme. Han havde været her før og anede næppe lige nu, hvad der passerede inde i drengens verden.

Men nu var så lillesøster væk! De råbte og ledte og hun var ingen steder. Moren blev lidt forskrækket og lidt stram i ansigtet og udbrød: - Men Alfred dog, du skal jo se efter dine børn! Og så dukkede den lille, lyshårede pige op med en hvidbrun kat i armene.

- Se, se! Der er osse katte her! Det er Oskarine, min nye ven, må jeg ta' den med?

Bussen kom klagende og med tunge gearskift frem forbi dem og gjorde holdt med motoren i gang. Chaufføren åbnede sidedøren med et brag og kom springende ud. Han var ret ung og var straks parat til at læsse deres bagage. Roligt ville moren tage katten fra sin datter og sagde: - Men Mettemor dog! Oskar bor jo her på stedet, den vil helst være, hvor den er vant til at være.

- Den hedder Oskarine, ikke Oskar, vrissede pigen og knugede katten desto tættere til sig.

Moren kastede sin mand et bestemt blik, der sagde "find på noget"!

- Faren kom hen og løftede sin pige og katten op og sagde venligt og med sin lærererfaring: - Men Mettemor dog, ved du hvad jeg ved?

- Nej!! svarede pigen bestemt og knugede katten, der vred sig lidt og vist ikke var helt med på hendes plan.

- Jeg ved, at når vi kommer hjem her fra Norge og kommer til der, hvor vi skal bo i vores nye hus ude på landet, så ved jeg, at der bor der hele to katte, og de er begge blå, og dem må du passe alt det du vil!

- Må jeg? svarede pigen tøvende. - Må jeg så godt det?

- Ja du må, men så må du også sige farvel til Oskarine, det forstår du da godt?

Lillesøsteren stolede fuldt ud på sin far og slap katten uden videre, faktisk helt oppe fra farens højde og katten, den forsmåede, pilede straks i retning af stationens pakhus for at vente på endnu en lille, glad pige.

De kravlede ind i den brede, korte bus, og maleren veg de bedste sæder og anbefalede, hvor familien burde sidde for bedre at kunne se, hvad der nu måtte komme dem i møde af landskaber, klipper, mælkejungeplatforme og gamle gårdsbygninger. På vej mod Svee Gård.

Klagende satte bussen sig i bevægelse og motorlarmen steg mod lysere toner efterhånden som den ret unge mand, der havde nået at fortælle faren og maleren, at han havde været med i kampene mod de tyske tropper her i Gudbrandsdalen , fik køretøjet op i gear. Der var enkelte andre med og de forekom meget fremmede fordi de iagttog familien og maleren så intenst skjult, at man virkelig mærkede det. Efter nogen tid pegede maleren med pibespidsen ud mod landskabet til højre, der åbnede sig meget mere end nede i Gudbrandsdalen. Langt op over strakte det, drengen lærte hed "lien", sig med små skovgrupper, mest birk og ask og mange, mange marker, hvor der var blevet arbejdet med høet og bygget hele hegn af tørrende hø lagt på liner spændt ud mellem stager. Igen drejede al ting langsomt bagud og nyt dukkede op i roligt tempo. Gårdene var klumper af større og mindre, mørke og brune huse. En del med et nyere, hvidmalet stuehus ragende op. Faren og maleren talte ivrigt sammen over stoleryggen så malerens hat kom til at sidde skævt flere gange og hver gang straks blev rettet. Gennem dalen løb elven Otta, men den lod sig ikke rigtig se, hegnet som den var af vægge af elle, aske og hæg.

- Det var alle gårde i denne gode dal, som Kong Olav den Hellige vil brænde ned, hvis ikke folk lod sig kristene og det gjorde de så, hørte drengen maleren sige.

- Hmm, sagde faren, stak sin pibe i frakkelommen, noget som hans kone havde bedt ham om ikke at gøre, og digteren tænkte måske: - Mon Kristus ville have godtaget den form for missionsarbejde?

Men denne tanke var vel blot drengens gæt mange årtier senere. Bussen slæbte sig i roligt tempo fremad. Holdt nu og da og indlod nye mennesker, som købte billet, nikkede til de fremmede og søgte sig en plads med taske på skød. Lillesøsteren segnede igen ind mod sin mor og drømmefantaserede om de blå katte i det nye hjem. Drengen lyttede til de voksne mænd og heftede sig af og til ved små og store forhold. En god gren til en flitsbue for forbi. En lille, perlende bæk, god til at bygge en model af en vandmølle i, drog forbi. En kæmpemæssig klippeblok som engang var gået løs af den dystre fjeldpande højt oppe og med skrækindjagende kæmpe bumpspring var kommet hamrende ned over lien og var standset just hvor han så den, kom forbi. Grufuldt ramte fantasien ham. Tænk at stå i vejen for den rasende sten! Ikke nemt land her oppe, hvad lurede der mon ellers?

Bussen holdt ind ved en stor gård med mange mindre bygninger foruden den store staldbygning og det nyere stuehus. I nogle af småhusene sad der brede tømmerstokke, brungyldne af tjære, eller grå af vejr og vind. Særligt var de gyldne der, hvor tjæren fik godt med sol. Der sås også flere småhuse sat op på tykke, snildt udhuggede stammestubbe. Det var stabburer. Forrådshuse, mus og rotter ikke kunne komme op i. Det skulle man alt sammen se senere, for nu blev de ankomne gæster

hjerteligt budt op i stuehuset og anvist værelserne og det var tydeligt, at maleren var kendt af gårdfolkene. De fik to værelser med nylakerede gulve, rene og pæne, ja, skinnende i lyset fra den store verden uden for. Faren kom ind og sagde til drengen: - Så du stabburet, det er næsten som den byggemodel du fik for nogle år siden, ikke sandt? - Joeh, tænkte drengen, men modellen var svær for ham at samle og noget var blevet væk for ham. Han havde allerede forlist en af stabbene.

Drengen var imidlertid optaget af at være misundelig på søsteren, som han mente havde fået den bedste seng. Fra den kunne man mellem vinduets gardiner se op på store, grå fjeldmure højt oppe over gården.

- Vil du høre, hvad navnet Svee Gård betyder?

- Næh, svarede drengen træt og uinteresseret, mens han overvejede om han skulle klage til faren over den ugunstige fordelingen af sengene, og sige, at det kunne skade hans udvikling af viden om Norge. Men han tog sig i det. Den slags vrøvl brød faren sig ikke om.

- Svee betyder svedje, det er skov fældet og brændt af til markjord. Måske er det sket allerede i vikingetiden eller måske endnu tidligere...

Faren opdagede, at drengen var alt for træt til at interessere sig for historien og så også, at den lille pige var faldet i søvn på sin seng. Han dækkede hende nænsomt til og gik ind til moren, der havde travlt med at pakke ud. Om en time var der spisning i gårdens salon som var dagligstuen.

Sådan kom de rejsende til Svee Gård, mener drengen at kunne huske langt senere i livet, men en tildragelse den følgende dag husker han så klart, som det er muligt når livets strømninger omkring, gennem og ind over begivenheden må medregnes.

Det begyndte i morgenstunden med at gæsterne venligt blev vist rundt for at se gårdens især ældre huse, hvoraf nogle havde græs på taget. De blev vist ind i nogle af dem og især gjorde det indtryk, da de var i bageboden, hvor der blev bagt lefser, store, runde skiver blødt, fladt brød dannedes hurtigt af tynd dej på den store, brandvarme bageskive. Det hele skete i stor fart udført af en ældre og en yngre kvinde med bare arme, forklæde og tørklæde om håret. Der lugtede godt af brænde, brød og røg. Børnene fik hver en nybagt lefseskive til at smage, og der manglede kun smør og sukker, så ville stykkerne være det rene slik. Faren, der oplagt bar sin feltagtige, lommerige kanvasjakke, korttasken, kikkerten og den kortskyggede kasket med skitseblok og blyanter i lommen, forklarede engageret maleren om de gamle, nordiske bagemåder og det store skel mellem surdejsbrød i nord og hævet brød i syd. Maleren var iført et nyt, pletfrit tweedsæt og sin en anelse bredskyggede hat. Høfligt tog han ofte piben ud af munden og svarede med dyb, rolig stemme faren i korte sætninger eller enkelte ord og indskød sine iagttagelser fra Skotland og Færøerne. Moren, altid klædt som om hun egentlig ikke skulle ud i terrænet, men lige så godt kunne aflægge høfligt besøg hos de gamle på gården, fik lidt astmahoste af al røgen i bageboden, gik ud og kom hurtigt ind og annoncerede, at vejret var så smukt nu, at de burde gå en tur op i lien bag gården, og det gjorde de så alle.

Et pænt stykke oppe, nær en lille, fortællende bæk slog de sig ned, da maleren gjorde mine til, at han ville fortsætte det skitsearbejde, han tidligt om morgenen havde været i gang med mellem gårdens bygninger. Moren havde tæppe med og hun og lillesøsteren slog sig ned, men snart for pigen hen til bækløbet og begyndte at plukke engblommer

så gule som pudset guld. Faren studerede dalen i sin kikkert som en feltherre, der undersøger terrænet før et slag skal stå. Han arbejdede meget med landkortet og begyndte så også at tegne lidt på sin lille skitseblok. Hans motiv var en smuk, blank ko, der langsomt og græssende passerede forbi dem lidt nede ad liens skråning. Maleren sad på en bekvem sten med benene overkors og hatten skudt lidt tilbage, så han havde fuldt udsyn fra oppe i lyset til nede i dalbunden, hvor elven Otta løb. Drengen havde sat sig på en mere ubekvem sten ved siden af maleren for at se, hvordan han gjorde. Også han havde blyant og skitseblok - glemte jeg at fortælle det, så må det undskyldes - og begyndte at tegne bjergprofilerne langt mod nord. Omhyggeligt og langsomt lod han blyanten arbejde sig opad og nedad og søgte at gengive hvert spring i bjergprofilet korrekt, fejlede og begyndte forfra. Han ville noget, han ikke havde trænet sig nok til. Igen gik det galt. I venstre side var højder, hamre og kløfter ganske gode, men så begyndte han at få gjort det for stort længere mod højre på papiret. Imens havde maleren nået en række skitser. Hans hånd røg hen over papiret og foldede med sin bløde, kraftige blyant på ingen tid en kraftig og dybdevirkende fjeldformation ud. Drengen skævede og så, at det faktiske ikke lignede virkeligheden præcist nok. Men allerede da havde maleren i sin øjenkrog fulgt drengens kamp med sit motiv.

Og nu skete der følgende, som drengen aldrig glemmer, for her afgjordes hans fremtid som tegner. Maleren tager sin pibe fra munden, kradser den omhyggelig ud og lægger den roligt i lommen. Hans stemme er dyb og overbevisende.

- Du tegner, siger han.

- Jamen, det går ikke så godt, svarer drengen og vil ikke gerne vise maleren og mesteren, hvad der ikke går så godt for ham.

- Må jeg gerne se? spørger maleren. Drengen viser tøvende sit seneste forsøg.

- Det er ikke så dårligt endda, siger maleren, bladrer lidt tilbage i sin skitseblok og finder det selv samme motiv som drengen har valgt.

- Se her er min skitse. Hvad synes du om den?

Drengen tøver, skal han sige sandheden eller behage maleren?

- Den er flot, men den ligner jo ikke godt nok!

- Næh, din ligner jo ganske bedre. Sådan tegner en topograf. Nøjagtigt. Akkurat. Præcist. Men det er ikke kunst. Det er beskrivelse. Topografi. Det bliver du god til, kan jeg allerede se.

- Er din tegning så kunst? Hvorfor skal kunst ikke ligne, siger drengen lidt forvirret.

Der går et øjeblik. Maleren samler sig lidt og siger så:

- Se her, dreng, se på min skitse. Sådan prøver jeg at tone landskabets sjæl frem. Det som er i og ved disse bjerge.

- Jamen det ligner jo ikke helt, hvorfor sidder vi så her, kunne man ikke tegne bjerge et andet sted og det ville være det samme, forsøger drengen sig.

- Næhh, det ville ikke være det samme, svarer maleren lidt brysk. Det kniber ham at være pædagogisk, men han har stor glæde ved og respekt for familien, så han fortsætter:

- Det er din fars styrke som digter at bringe sjælen frem i det, der engang var og hændte fordi det også sker nu og i fremtiden. Disse bjerge derovre har ingen lige i verden. De kan kun begribes her. Lige her fra kan de kun begribes. Der findes i dem en kraft, som skal forsøges

tolket. Det der egentlig behersker dette sted, denne dal, disse mennesker der lever her. Sådan må kunstneren arbejde.

- Jamen, hvis det ikke ligner, hvad så? Det passer jo ikke med landkortet. De der bor her ser da landskabet som jeg ser det, nej, meget bedre, meget mere akkurat, ikke sandt? Drengen er ivrig, men også lidt bange for maleren, som han fornemmer viser uro ved at skulle besvare hans spørgsmål.

- Tal hellere med din far om dette, min dreng, han rejser ind under det nøjagtige for at finde det egentlige. Det allervigtigste ved livet. Et sted har to budskaber. Det man kan fotografere og beskrive nøje. Og det der i virkeligheden ligger der og venter på en kunstner. Se gården dernede. Den er fuld af skæbne. Husene er fulde af tid og forfald og genopbygning. Jeg tror ikke, at et fotografi vil få særligt meget med af alt dette. Men mon ikke vi skulle se, hvad det er din lillesøster har fundet henne ved bækken, hva'?

- Du sagde, min tegning ikke var så værst endda?

Her var maleren ved at nå grænsen for, hvad han lige nu kunne magte, fordi han var fuld af indtryk fra landet omkring, som føjede sig til alt det andet, han havde set og trukket sjælen frem i, ja, helt i Grønland. Og dog sagde han, og følte, at det måske var at gå alt for vidt i forhold til drengens far og mor, som han respekterede over alt:

- Du vil kunne blive en habil tegner og jeg har set alle dine arkæologiske plancher som jeg vil kalde ærlige og præcise, ja kærlige. Bevar det i fremtiden, dreng, her er dit talent.

Drengen spurgte ikke maleren om mere ved denne lejlighed men mærkede, at de sidste ord bestemte noget for ham, som han måske godt anede ville gælde for ham i lang, lang tid. De lukkede begge deres skitseblokke og gik hen til det forladte tæppe, hvor faren stod og smilte dem i møde. Han sagde:

- Her er så min skitse!

Drengen kastede et blik på den og blev overrasket. Rigtig overrasket. Farens tegning lignede noget midt imellem hans egen og malerens opfattelse af den der fjeldprofil. Nu forstod han - dengang - ikke rigtig noget af det hele og besluttede sig fremover at gøre som han nu selv ville.

Henne ved bækken var lillesøsteren og moren i fuld gang med både at bygge en blomsterbro over bækken og udsmykke den lille, opstemmede dam, søsteren havde bygget sig, med svømmende blomstermotiver. Så ivrigt arbejdede hun, at hendes store, hvide hårsløjfe var faldet af og lå et sted mellem stængler og blade. Dagen i Svee Gårds li sluttede ikke her, men det gør erindringen. Og dog! Den slutter endnu ikke helt!

For morgenen efter rejste de med bussen videre indad i dalen til Vågå og Lom. Her ville maleren forlade dem efter mange samtaler mellem ham og faren om den store bog om kirkerne, de dengang sammen arbejdede med. De stod af bussen ved Vågå Stavkirke ikke så lang vej fra Svee Gård. Siden fortsatte de til Lom Stavkirke, atter med en bus som denne gang ræsede ad den smalle gruslandevej så det sved i maven når svingene toges. Hele tiden med den milde dal og elven Otta på højre side. Tiden var blevet knap nu, men maleren skulle sikre sig en skitse af Lom, eller Lomen, Stavkirke som er meget berømt og utrolig gammel. Den er ellers velbeskreven i senere bøger, men her er, hvad drengen nu erfarede.

Pudsigt må det have set ud med tre mennesker, to voksne og en dreng, der sad på kirkegårdsstengærdet norden for den smukke kirke,

der, hvor tjæren igennem århundrede sidder sort eller hammerblå på de brede, lodrette staver og ikke er gylden og ravagtig i de ru rendeflader som på sydsiden.

Nu tegnedes der. Faren tegnede en let, meget minutiøs gengivelse af kirkens træværk og spåntag. Maleren ridsede og skitsere beslutsomt og hurtigt en række forsøg på at fange kirkens ælde og de tusinde menneskeskæbner, den rummede. Malerens skitser skulle bruges til de træsnit, han senere skulle skære til den store kirkebog. Drengen tegnede en lidt uheldig, men bygningsarkæologisk nogenlunde akkurat gengivelse af kirken. Imens gik moren og lillesøsteren en tur i byen for at finde en landhandel og købe noget chokolade og et par flasker norsk brus og et par ugeblade, trykt så sværten lugtede norsk fra siderne. Det var endnu nær efterkrigstid i Norge.

Og så var det, måneder senere, tilbage i Danmark og i det nye hjem på landet med de blå katte, at moren, da drengen kom fra skole, mødte ham og sagde:

- Tror du, at du kan finde din tegning af Lom Stavkirke?

- Hvorfor det, svarede drengen, der den dag havde haft besvær med i klassen at forklare, hvad det var, hans far levede af. Kammeraterne enedes om, at hans far nok var professor og gav ham for en tid øgenavnet "fessor".

- Fordi maleren er i gang med at skære sit træsnit af den kirke, men har vanskeligheder med, hvor mange buer, der var skåret i kirkens rygplanke, som han siger.

Drengen smilede indvendig, ja, han blev helt høj. Tænkte han det ikke nok! Kunsten havde sine begrænsninger! Nu måtte maleren be' ham om hans tegning, som han gik op på sin overfyldte værelsesdel og straks fandt. Og aldrig genså efter at moren havde sendt den til maleren.

Men, se Lom Stavkirke i den store bog om kirkerne, tænk over Svee Gård, og forstå, hvorfor drengen ikke siden blev billedkunstner, skønt han tegnede ganske meget og ikke så ringe endda.

Efterskrift.

I "Efterskrifter". Omkring Martin A. Hansens dagbøger, red. Anders Th, Andersen og Jørgen Jørgensen, Kbh. 2001, s. 266 - 284 ("Gæstebogen på Solstua, Kvaksrud 20.5. - 21.6. 1950) beskriver Martin A. Hansen side 282 - 83 rejsen og opholdet på Svee Gård.

Her vil man opdage, at MAH skriver: "Hele familien følger ham (SHM) på Rejsen derop - over Lillehammer til Otta hvor vi overnatter, men først gør en tur ud til Kringen". Senere: "Vi var til gudstjeneste i Vågå gl. Stavkirke...". ..."Det regnede hele tiden"...

I "Nordisk længsel - møde med folkekulturen i Sven Havsteen-Mikkelsens rejsedagbøger og billedverden" af Mette Eriksen Havsteen-Mikkelsen (Johannes Larsen Museet, 2012), side 27 citeres SHM (11.6.1950): "Hvilte os efter middag oppe i fjældet og tegnede for sjov samme den samme fjældryg", og side 2 (næste dag):" Det regnede til eftermiddag og vi gik op i lykken (løkke, indhegnet vænge) ovenover Sveegård. Martin skal fløjter og børnene sprang omkring".

Min erindringsnovelle er skrevet uden at være blevet afstemt med digterens gæstebogsnotater hvilket tydelig fremgår. Novellen er afstemt med mine fra barndommen erindrede, indre billeder. Her er bevaret en drengs mange indtryk og iagttagelser som hans far næppe ville kunne have været delagtiggjort i og, om det havde været tilfældet, næppe ville have nævnt i Solstua's gæstebog.

For de voksne regnede det antagelig for meget disse dage, men drengen oplevede nok tørvejr til at de fortalte situationer kunne prente sig i ham til hans dages ende.

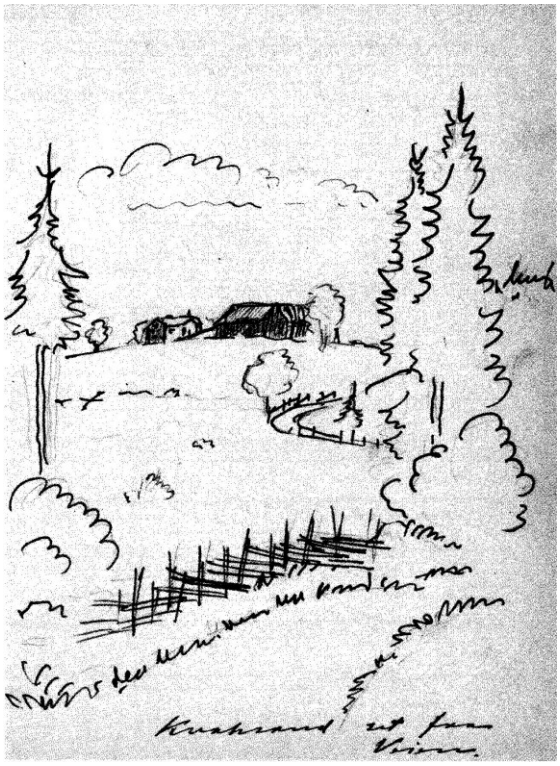

Skitse af Martin A. Hansen fra Gæstebogen på Solstua, Kvaksrud, 1950

41. Notater og tegninger i gæstebogen på Solstua, Kvaksrud 1950.

Martin A. Hansens notater og tegninger
er gengivet i bogen "Efterskrifter" som Hans-Ole Hansen omtaler ovenfor
Redigeret af Anders Thyrring Andersen og Jørgen Jørgensen
ISBN 87-00-47328-6

Lørdag d. 20. Maj 1950

ankom vi – Mette, Hans-Ole, Vera og Martin A. Hansen med Morgentog til Oslo. Modtaget der af Øivind B. (Berggrav). Besøg paa Voksenkollen og i Forlagets nye Lokaler paa Arbiensgaten. Derefter kørte vi over Hadeland, hvor vi er godt kendt, og over Højkorset til V. Toten. En smuk (Tur) i godt vejr. Som vi kom frem oplevede vi Foraaret igen og omvendt. Gæstfri Modtagelse på Kvaksrud Gaard, der ligger saa storslaaet, med vid Udsigt næsten Kimmingen rundt. Øivind Bs. godt trænede og trimmede Bil – aldeles forvandlet siden i Fjor efter en lykkelig Kollision – kørte det store Læs helt ned til Hytten ved Sillungen. Ø.B. havde skrevet begejstret til os om Huset og dets Beliggenhed. Havde ikke overdrevet. Et dejligt Sted. Vi faldt straks til og begyndte at gå på opdagelse.

Anemoner. Violer. I skoven. Hæggen endnu ikke udsprunget da vi kom. Aspetræerne havde Knopper der var brune i Løden. Birken fuldt udsprunget, men Sejlen bar. Der laa Sne et par Steder i Skoven da vi var ude paa den første Tur.

En af de første Dage vilde vi gaa en liden Tur, bare rundt om Søen. Men det var meget taaget og Føreren, som havde et gammelt utydeligt Kort førte Selskabet vild. Det blev en længere Tur end Veras Ben kunne taale, saa kort efter længere tids Sygdom, men det var en smuk Tur, medens Hæg foldede Blomsterklaser ud i Væden og Skoven laa indhyllet i Dis. Da besøgte vi første Gang Stenberg.

Saa tog vi energisk fat paa at fiske og fangede Aborre og Mort. Hans-Ole havde mest Fiskelykke eller gjorde det bedst, men Mette kunde ogsaa.

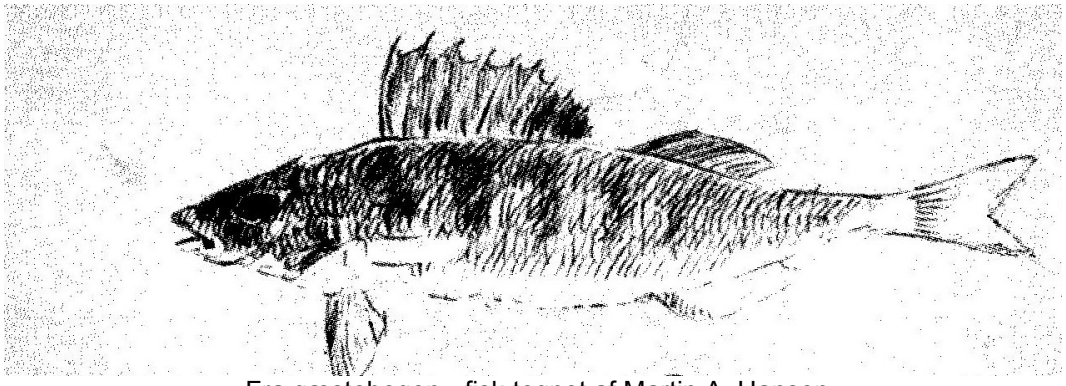

Fra gæstebogen - fisk tegnet af Martin A. Hansen

Pinsedag var vi med til Gudstjeneste i Års Kirke, som jeg siden besaa grundigere med Sverre Ødegaard. Vi var da ogsaa sammen med Hr. Og Fru Alfsen og havde siden en hyggelig Aften paa Kvaksrud.

Dagene skrider. Vejret er ikke så fint, men vi har det storartet i Huset, hvor vi tegner og maler, til Lærred og Farver slipper op.

At tegne og male har i hvert Fald de 2 voksne Børn aldrig tid til hjemme. Det er dejligt og hvilsomt, og snart har vi dækket Væggene i den store Stue.

Men saa bliver det fint Vejr. Sol og mildt og vi tilbringer mange timer ovre i den lille Birkelund nær Huset.

Inde og ude. Tekst og tegninger af Martin A. Hansen fra gæstebogen

Trist at tage herfra,
S, Havsteen-Mikkelsen.

Først i Juni kommer Maleren Havsteen-Mikkelsen paa et Par Dages Besøg. Sammen med Børnene besøger han og jeg Toten Museum. H-M

syntes også om V. Toten og havde Lyst til at male her.Men han har bestemt sig til at at ville arbejde i Vågådalen. Hele Familien følger ham paa Rejsen derop – over Lillehammer til Otta hvor vi overnatter, men først gør en Tur ud til Kringen.

Stedet kender Vera og jeg fra 1936, da vi første Gang besøgte Norge. Og for Maleren har Stedet en særlig Interesse, da han har boet og arbejdet meget i Skotland, og hans Hustru er af skotsk Slægt.

Vi kommer til Vågånes og det viser sig at jeg i Rutebilen har fået forbyttet min Rygsæk med en fremmed. Stort Postyr. Mejsen er rejst milevidt mod Vest, men den kommer virkelig. Vi tager ind på Svee Gaard og bor der et Par Dage. Det var meget stimulerende for Maleren at Werenskiold havde boet og tegnet der.

Og de 400aarige Staburer genkendte vi fra nogle Illistrationer i Asbjørnsen og Moe.

Vi var til Gudstjeneste i Vågå gl. Stavkirke og henvendte os derefter til Lærer og Ordfører M. Hägåsen, som jeg tidligere havde skrevet til og som viste os baade den gamle Kirke og den store Skole, der er dekoreret med mange Malerier bl.a. af Bygdekunstnere.

I én henseende var Hägåsen da ikke troværdig. Han paastod at Vågådalen var saa tør og regnfattig som Sahara. Men al den Tid vi var der saa Dalen ud som nedenunder.

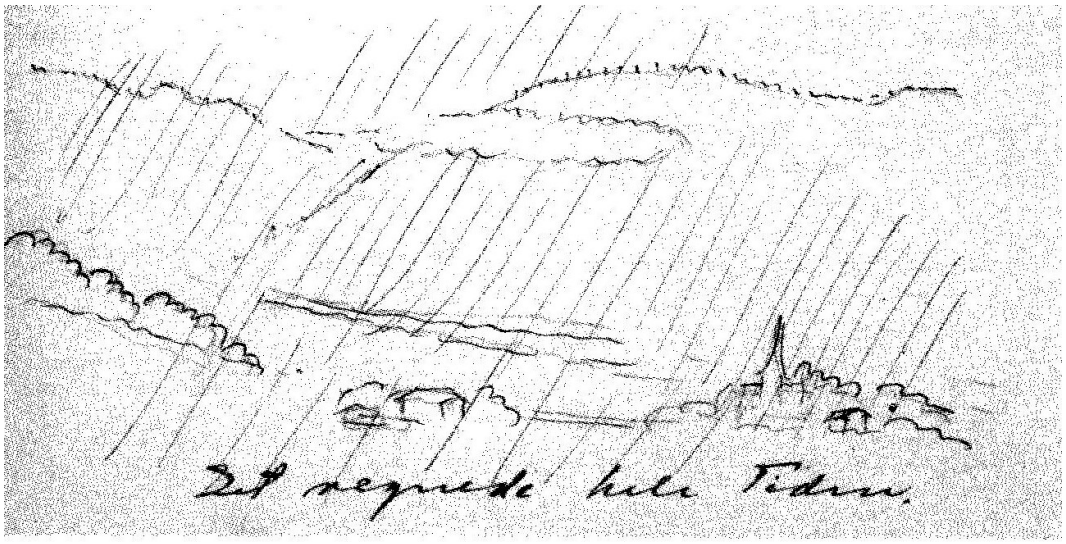

Vågådalen i regn. Tegning Martin A. Hansen

Vi gjorde en Tur op til Lom og studerede den anden gl. og større Stavkirke der. Det var en Oplevelse for os at se de to Stavkirker, liggende på deres gamle Sted og i Brug. Vi har det sidste Aar Grundigt studeret mangfoldige danske og skaanske Landsbykirker, alle Stenkirker. Men i Udskæringerne på Vågå og Lom Kirker var der detaljer som viser hen paa et nært Slægtskab med mange jyske Granitkirker – en Stil, hvori der er Træk som er kommet vestfra – normannisk-angelsak-Stil – fra England. Nyere Forskning har vist at den ældste Kirkebygning i Danmark – ligesom megen norsk skyldes engelsk Indflydelse i højere Grad end man før har ment. Over Nordportalen i Lom sad saaledes et Par udskaarne Fantasidyr, som vi kendte igen fra mange jyske Kirker. Ogsaa her er altsaa Fælleskabet større end man har været klar over før.

Vi kom hjem til Sillungen i Regn. Glade over at være ”Hjemme”. Vi havde her i Hytten en vildfremmed pensionær et Døgn. ”Talit” havde vi kaldt Gæsten.

Vi fandt Talit ovre i Skoven ved Østenden af Søen. Jeg troede først at det var en Unge af Skovskade (Skogskjær eller Nøddeskrike) da den havde en blaa Tegning på Vingen. Vi mente Fugleungen var hjælpeløs og tog den med til Huset, hvor vi ikke kunde overkomme andet end sørge for Mad. Regnorm (Medemask) til Fuglen. Men tidligt næste Morgen var der et Sjaggerpar (Gråtrost) uden for Huset. De kaldte paa Ungen og den svarede. Vi sejlede da over og satte Ungen hvor vi havde taget den – medens de gamle Sjaggere fulgte med. Det var en stor Sorg for Mette, at Talit skulde tilbage, mens Hans-Ole rejste et Bauta-bræt, hvor vi havde fundet den.

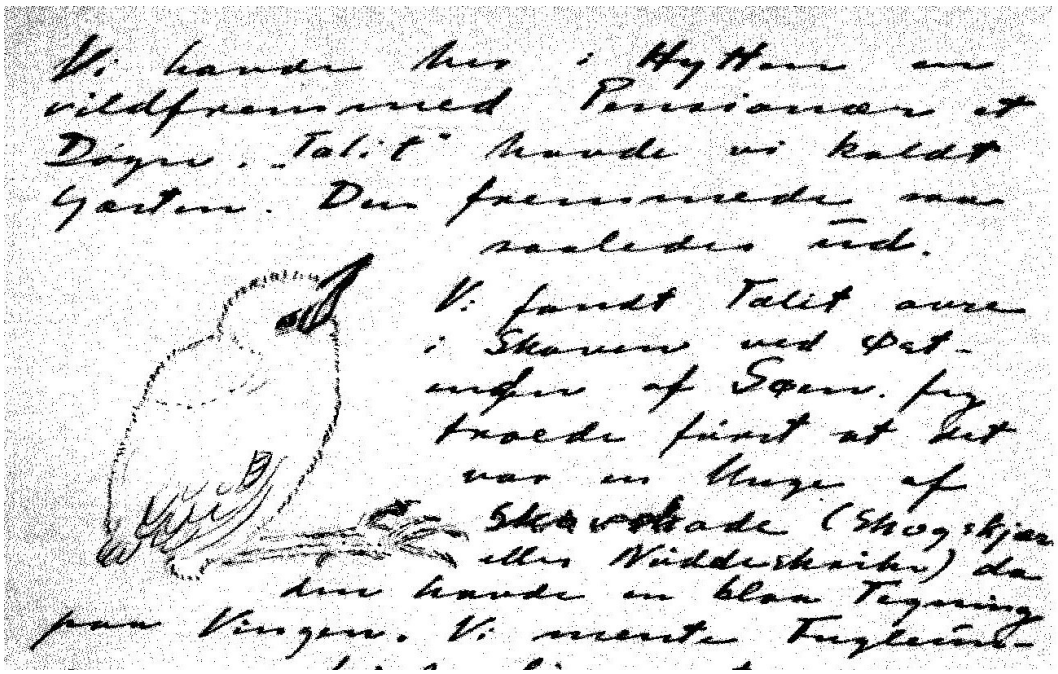

Fugleungen Talit på sit korte besøg i huset – tegnet af Martin A. Hansen

Martin A. Hansen og hans børn, Hans-Ole og Mette, ser på tømmer i et vandløb i Norge

42. Kontrapunkt. Om Martin A. Hansens og Sven Havsteen-Mikkelsens arbejdsfællesskab

Foredrag af Anders Thyrring Andersen på Schæffergården på Havsteen-Mikkelsens 100-års fødselsdag 16. september 2012.

Der kan peges på endnu en fællesnævner mellem Martin A. Hansen og Sven Havsteen-Mikkelsen, og det er – som allerede antydet flere gange – interessen for og optagetheden af det nordiske. Både i motivvalg og hvad angår stemning udtrykker særligt Havsteens landskabsmaleri noget, de fleste bevidst eller ubevidst forbinder med det nordiske: en særegen, samtidig tilstedeværelse af det karske og det melankolske. En malemåde og farveholdning, der kender såvel det klare hav- og fjeldlys som tusmørket og det tågede. Og det er vigtigt, for ofte fremstilles det jo sådan, at dette at føle sig bundet til det nordiske er udtryk for en utilstedelig forenkling og for en provinsialisme, ikke mindst i denne globaliserede tidsalder. Hvor realiteten snarere er, at Havsteens kunst henleder opmærksomheden på dobbelttydigheden i det nordiske – at det nordiske i sig selv rummer spændingsforhold og således er alt andet end lig med provinsiel forenkling.

Dertil kommer, at Sven Havsteen-Mikkelsens billeder ganske vist på én måde er stærkt bundet til en geografisk region og det forestillingsmønster, som knytter sig hertil, men samtidig er udtryk for en oplevelse af og tro på noget altomfattende og i den forstand noget, der rækker videre end sågar det globale. Ligesom for Martin A. Hansen forholdt det sig således for Havsteen, at kristendom er nu. Et af de mest fremtrædende træk ved hans billedkunst er derfor den samtidige tilstedeværelse af det stoflige og det metafysiske, det fysiske og det transcendente, kunsten som tegn på og udtryk for det guddommeliges nærvær. Kristendommen inkarneret i et nordisk stof, kunne man måske sige.

Mikael Wivel anfører i sin bog *Sven Havsteen-Mikkelsen – Det kristne spor* (2004), at Havsteens Golgatha-billeder oftest indlemmer erfaringerne fra 2. verdenskrig: ”visionen er nærværende og dens fortsatte aktualitet forstærkes på episk vis af de himmelrum, Havsteen har åbnet bag de mørke kors. For de er også personligt erfaret og bygger på indtryk fra rejserne nord over”. Altså udtrykker Havsteens billeder et erfaret nærvær, også når det gælder motiver, som tilsyneladende ligger fjernt bagude i tiden eller langt borte geografisk. Et andet eksempel kunne være altertavlen i Folding Kirke, hvor Havsteen skildrer motivet: Kristus stilner stormen, men hvor forlægget for vandet tydeligvis ikke er Genezareth Sø, men kunstnerens selvoplevede Nordatlant. En tilgang til motivet, der egentlig i forbløffende grad minder om Pieter Brueghel, der frejdigt indsætter Jesu fødselsscene i en fremstilling af flamsk middelalder. For Brueghel og Havsteen er kristendommen her-og-nu, og skellet mellem lokalt og globalt, fortid og nutid, falder bort. En forståelse af kristendom som nu kan netop ophæve afstanden mellem det universelle og det personligt erfarede, mellem Norden og Det hellige Land, og betyde altings nærvær i kristentroen.

Hvad Martin A. Hansens forhold til det nordiske angår, er det lønsomt at gå en smule bagom *Orm og Tyr*, nemlig til essaybogen *Leviathan* (1950). I kapitlet ”Retssynet” hedder det nemlig, at i søfarernationerne rundt om Nordsøen findes de gamle monarkier, som er ”det klassiske Folkestyres Lande” (s. 95), med ældgammelt retssyn og folketing. ”Frihedssynet og Sansen for den enkeltes Ret synes altid at være blevet hævdet stærkest af de europæiske Kystfolk, de søfarende. Mon ikke det er en rigtig Betragtning at just i disse Folk vilde et autokratisk sindet Parti faa sværere ved at komme til Magten ved egen Hjælp end nogen andre Steder? […] [pga.] den gamle Kærlighed til personlig Frihed og Ret, der trives i disse Lande.” (s. 95). Altså i de nordiske lande og i Storbritannien har det afgørende været den personlige frihed og ret, og dette synspunkt har ikke

mindst manifesteret sig i en meget lang demokratisk tradition, som tidligt fik sit ydre udtryk i tinget. Hansen udreder, at der historisk skete det, at disse lande med held vægrede sig imod de fleste af de kontinentale magtbølger, der skyllede mod nord, nemlig enhedsideologierne. Og at ikke mindst tinget vidner derom, da det fra ældste tid stod ved siden af kongen: ”Det nordiske Ting som flyttede med til England var i sin Tid uforeneligt med de kontinentale Magtidéer. Den autokratiske Aand, Universaltanken holder til paa Kontinentet: Romerrige, Romerkirke, Romerret, Cæsarisme, Racedyrkelse […], Enevælde, Verdensrevolution: Proletariatets Diktatur, Fascisme, Nazisme. Det kontinentale Væsen naar ind og kompromitterer i et Par Aarhundreder det gamle Kongedømme. Da fandtes Tinget kun i Landsbyens Bylav, men der var det, Tinget holdt. Siden kom det til ny Værdighed.” (s. 96).

Altså ser Martin A. Hansen alle masse- og enhedsideologier under eet, uanset om de forstår sig selv som højre- eller venstreorienterede. Og han placerer dem geografisk på det europæiske kontinent og modstiller det med friheds- og retssynet i Norden. En overgang gik dette syn og dets ting næsten under i kontinental masseideologi, men overlevede i det helt nære, landsbyens lav. Og udvikledes siden til den nordiske demokratiforståelse.

Inspireret af religionshistorikeren Vilhelm Grønbechs *Religionsskiftet i Norden* (1913) hævder Martin A. Hansen videre, at ”Ætteføelelsen, Livet i Fællig” (s. 97) er en indstilling hos de nordiske folk, som rækker længere tilbage end kristningen – men at det netop er kristningen, der redder den, nemlig ved på en ny måde at videreføre fællesfølelsen, som i senoldtiden var ved at gå under. Det er dermed Hansens synspunkt, at kærnen i den gamle bondekultur bevaredes i kristningen, ja, at den ikke kunne have været bevaret uden: ”Den arvede Sindskærne, hvoraf der ved religiøs Befrugtning spirede Kulturer op” (s. 98). Da den sydfra kommende religion mødte den nordiske bondekultur, blomstrede kunsten i den romanske periode, fordi kristendommen forløste en lokal evne og et særegent udtryk, landsbykirkerne og stenarbejderne. Altså Nordens måske fornemste bidrag til verdenskunsten blev resultatet af dette møde.

Det er meget usandsynligt, at Martin A. Hansen kendte til den tyske litteraturhistoriker Erich Auerbachs *Mimesis* (1946), det epokegørende ånds- og litteraturhistoriske værk om virkelighedsgengivelsen i europæisk litteratur, men her finder man en tilsvarende tanke, at det nye og skelsættende i den europæiske kunst ofte er sket som et resultat af mødet mellem den lokale folkedigtning og kristendommen. Så at sige bagom ryggen på den mere officielle latindigtning, altså arven fra antikken. Uden at han vidste det, skabte Hansen næsten nøjagtigt samtidig en nordisk ækvivalent til denne tankegang, ved at hævde, at kristendommen forløste det inderste i nordboerne og gav dem kunstnerisk stemme til at formulere noget andetsteds usagt, eller i hvert fald til at sige det på en særegen måde.

Men hvad var nærmere bestemt den nordiske kærne, som kristendommen reddede, videreførte og forløste? ”Det inderste var et Retssyn, […] et Instinkt for Ret, hvad der er et Instinkt for den enkeltes Ret og Værd, en Bestandighed i Følelsen over for Fællens ukrænkelige Værd. Rigest og stoltest udfoldede dette Syn sig i Højmiddelalderen, som det er at læse i Landslovene, i fyldig Levemaade og ubesværlig forenet med en kristen Sæd og Tænkemåde, der endnu i disse afsides Lande ikke havde udfoldet sin teologisk-filosofiske Absolutisme.” (s. 99). Retssynet, det nordiske bondesamfunds respekt for enhvers værdi og ret, mødtes med

næstekærlighedsbuddet i en kristendom, der i Norden endnu ikke var blevet til dogmebygning og stivnet institution. Og dette møde blev videre den direkte forudsætning for den nordiske demokratiopfattelse: ”Fodremmen under de skandinaviske og tydeligst maaske i det britiske Demokrati er et Retssyn, der er nært beslægtet med det gamle, saa nært, at man forgæves vil søge dets historiske Oprindelse noget andet Steds end paa det nordiske Tingsted.” (s. 100). Dermed afviser Martin A. Hansen fuldstændig den vanlige opfattelse, at det moderne demokrati skulle have sine væsentligste rødder i 1700-tallets oplysningstænkning og revolutioner – idet alt dette for Hansen at se var kontinentale, abstrakte idéer, der netop savnede instinktet for den enkeltes ret og derfor udviklede sig ikke til demokrati, men til Cæsarisme: ”Det synes i vor Tid, under den saakaldte Kulturkrise, at være de store Systemdannelser, Abstraktioner fra 17-1800 Tallet der nu er ved at falde hen i Opløsning, paa det politiske som paa Kundskabens og Livsanskuelsernes Felt. Deres Arving og førstefødte er den revolutionære, men fastere disciplinerede Ideologi, der erstatter et abstrakt Friheds- og Retsbegreb med et relativistisk” (s. 100-01). Det arvede retssyn er konstant under pres fra tankebygningerne, der ikke stiller noget nyt bæredygtigt i stedet, men opløser traditionen og hengiver folk til illusorisk handlingslære og lammende skepticisme. Her forekommer det mig, at Hansen virkelig er profetisk, for er det ikke netop det karakteristiske ved den politisk-ideologiske udvikling i de sidste årtier, at det abstrakt undfangne avler det relativistiske og nihilistiske?

Kan det dermed, set fra et nutidigt ståsted, se ud, som om Martin A. Hansens tiltro til modstandskraften og bæredygtigheden i det nordiske retssyn var rigeligt optimistisk, så var det en tiltro, han delte med Sven Havsteen-Mikkelsen og som blev kunstnerisk produktiv for dem begge. Som Hansen sammenfatter det i *Leviathan*: ”[…] medens Frihedens og Frihedernes Begreber […] kan fortolkes ind i næsten enhver Ideologi, saa lader dette Retssyn, som det har groet […] i Landene der ligger i Kreds om den barske Nordsø, sig ikke omtolke til Brug for hverken en kommunistisk, fascistisk eller nazistisk Ideologi. Det er uforeneligt med Revolutionens Natur, for dets Væsen er Bestandighed og Kontinuitet. Det er i evig Konflikt med al Absolutisme og Formynderaand, det er et Syn hvor Blikket er rettet mod den enkeltes Ret og Værd.” (s. 101).

Det er dette synspunkt, som ligger til grund for *Orm og Tyr*, hvis religionshistoriske højdepunkt er folkekristendommen i den romanske periode af nordisk middelalder: ”omstændighederne [har] her saa lykkelig en natur, at den nordiske middelalder i sit ypperste er en folkekultur” (s. 209-10). Fordi der her, efter Martin A. Hansens opfattelse, ingen modsætning fandtes mellem den enkelte og det fælles, og heller ikke mellem den folkelige kunst og elitekunsten: ”Man sporer intet skel mellem folket og det fremragende i tiden. Vi tør tale om en folkekultur, hvis monumenter er landsbykirkerne.” (s. 297). Altså er der ikke blot intet skel mellem folkelighed og elite, men det folkelige er overhovedet ikke en betegnelse for det jævne, det middelmådige, men for det fælles, det, som sammenbinder det partikulære. Ja, folkelighed havde i dén situation en betydning, folkelighed altid burde have, betegnende den åndelige eksistens, der er forenende. En definition på sand folkelighed, Hansen allerede anførte i sin dagbog 23. marts 1947: ”[…] det folkelige, hvormed jeg ikke bare mener den jævne Mands aandelige Eksistens og Aktivitet men al forenende aandelige Eksistens og Aktivitet,” (*Dagbøger*, s. 537). Og på det synspunkt skabte Martin A. Hansen og Sven Havsteen-Mikkelsen i arbejdsfællesskab *Orm og Tyr*.

43. Udgivelser om Havsteen i 100 året.

Omtale af 2 udgivelser i anledning af Havsteens 100 årsdag
Indgår i Nyhedsbrevet under ”Hansen og Havsteen” som nr. 43.

”Havsteen” - Sven Havsteen-Mikkelsen. Udgivet af Johannes Larsens Museum i samarbejde med Museet for Religiøs Kunst, Nivaagaards Malerisamling, Oluf Høst Museet, Ribe Kunstmuseum, Schæffergården, Sophienholm og Ærø Museum. Redaktion: Malene Linell Ibsen.
ISBN 978-87-92620-16-3. 191 sider, rigt illustreret.

Tre afsnit i bogen fokuserer især på forholdet ”Hansen og Havsteen”: ”Kristendom er Nu” af Anders Thyrring Andersen – ”Sven Havsteen-Mikkelsen og den kristne Inspiration” af Krestina Skirl – ”Nordiske Rejsedagbøger”, Havsteens møde med landskaber og folkekulturer ved Mette Eriksen Havsteen-Mikkelsen.

I bogens litteraturliste henviser Anders Thyrring Andersen til følgende bøger vedr. emnet ”Hansen og Havsteen”:

Andersen, Anders Thyrring.: ”Martin A. Hansen”, Danske digtere i det 20. århundrede, bd. 2, red. Anne-Marie Mai, 2001.
Andersen, Anders Thyrring: ””Polspænding”, forførelse og dialog hos Martin A. Hansen, 2011.
Hansen, Martin A.: ”Orm og Tyr”, 1952
Hansen, Martin A.: ”Kringen”, billeder fra Øvre Gudbrandsdal, 1953
Hansen, Martin A.: ”Rejse paa Island”, 1954
Hansen, Martin A.: ”Dagbøger”, 1931-55, bd. 1 – 3 udg. Af Anders Thyrring Andersen og Jørgen Jørgensen, 1999.
Hansen, Martin A.: ”Kætterbreve”, korrespondance med kredsen omkring Heretica, bd. 1 – 3, udg. Af Anders Thyrring Andersen, 2004.
Havsteen-Mikkelsen, Sven: ”På rejse”, Martin A. Hansen til minde. Red. Ole Wivel, 1955.
Havsteen-Mikkelsen, Sven: ”Nordvejene”, Sven Havsteen-Mikkelsen fortæller, 1963
Havsteen-Mikkelsen, Sven: ”Nordvejene genoplevet”, Askov 1987.
Krejsager, Birgitte: ”Fortællerens rum”, et studie i Martin A. Hansens Orm og Tyr, 1996.
Melville, Herman: ”Moby Dick”, 1955.
Wivel, Mikael: ”Sven Havsteen-Mikkelsen – det kristne spor”, Lemvig og Kastrup, 2004.
Wivel, Ole: ”Martin A. Hansen”, fra krigens aar til døden, 1969.
Wivel, Ole: ”Romance for valdhorn”, erindringsmotiver, 1972.
Wivel, Ole: ”Tranedans”, erindringsmotiver, 1975.
Wivel, Ole: ”Sven Havsteen Mikkelsen som religiøs kunstner i en irreligiøs tid”, Herning, 1992.
Wivel, Ole: ”Rytteren fra Satrup – en rejse i Sydslesvig”, Hatsted og Herning, 1995.
NB hvor intet andet er nævnt er bøgerne udgivet i København.

”Nordisk Længsel” - møde med folkekulturen i Sven Havsteen-Mikkelsens rejsedagbøger og billedverden ved Mette Eriksen Havsteen-Mikkelsen, udgivet af Johannes Larsen Museet, Kerteminde.
ISBN 978-87-92620-18-7. 163 sider, rigt illustreret.

I bogen opleves bl.a. rejsesamværet imellem forfatter og maler (Hansen og Havsteen) via malerens ord..
Bogen kan i lighed med før omtalte udgivelse skaffes via en boghandel eller bestilles fra Johannes Larsen Museet, Kerteminde:
www.johanneslarsenmuseet.dk se også: www.havsteen100aar.dk

44. Udstillinger af Havsteens kunst i forbindelse med 100 året.

Oplysninger fra Johannes Larsen Museets web.

Udstillingen: Nordiske Stemninger
Johannes Larsen Museet (9. juni – 30. september 2012)
Møllebakken 14
5300 Kerteminde
Ribe Kunstmuseum (12. oktober 2012 – 6. januar 2012)
Sct. Nikolaj Gade 10
6760 Ribe
Sophienholm (26. januar – 24. marts 2013)
Nybrovej 401
2800 Kgs. Lyngby
Listasavn Føroya (sommer 2013)
Gundadalsvegur 9
110 Tórshavn

Udstillingen: Høst og Havsteen
Oluf Høst Museet (4. maj – 23. september 2012)
Løkkegade 35
3760 Gudhjem

Udstillingen: Et glimt af Evighed
Museet for Religiøs Kunst (15. september – 20. januar 2013)
Strandvejen 13
7620 Lemvig
Nivaagaards Malerisamling (26. januar – 26. maj 2013)
Gammel Strandvej 2
2990 Nivå

Udstillingen: Nordvejene
Schæffergården (16. september – 18. november 2012)
Jægersborg Allé 166
2820 Gentofte

Udstillingen: Fra Ulvemarken
Søbygaard / Ærø Museum (29. juni – 21. oktober 2012)
Søbygaardsvej 4
5985 Søby, Ærø

45. Boghandler Calberg

Historiker Kaare Vissing Andersen, der også er medlem af Landsforeningen,
har givet os mulighed for at bringe følgende

Forhistorie:
Da Brønshøj Frimærkeklub blev stiftet den 7. november 1934, var bydelens boghandler C.G. Calberg åbenbart initiativtageren. Martin A. Hansen, der på nær et enkelt år boede i Brønshøj i årene 1931-50, fik med årene et nært venskab med Calberg. Det var derfor naturligt for historikeren Kaare Vissing Andersen at komme nærmere ind på de to herrer, da han skrev sit omfattende causeri over Brønshøj Frimærkeklubs historie i det hefte, der udkom i forbindelse med klubbens 75-årsjubilæum i 2009. Hvor Martin A. Hansen optræder i relation til Calberg. I det nedenfor gengivne kapitel fra causeriet, er der udelukkende tale om oplysninger sakset fra 3-bindsværket "Martin A. Hansen: Dagbøger", udgivet af Anders Thyrring Andersen og Jørgen Jørgensen (Gyldendal).

Den tilsyneladende initiativtager til stiftelsen (KVA: af Brønshøj Frimærkeklub), boghandler C.G. Calberg, var i et halvt århundrede en af Brønshøjs helt store personligheder. Fra 1922 til 1970 drev han sin, efter datidens forhold, store forretning på Frederikssundsvej 146, på hjørnet af Brønshøjholms Allé. Calbergs kombinerede ”Bog & Papirhandel og Musik & Fotohandel” blev noget nær et kulturcenter for litteratur, musik og billedkunst – og frimærker. I det hele taget var der tale om en broget boghandel. Som den tidligere leder af Brønshøj Museum (KVA: lukket i 2011), Lars Cramer-Petersen, skriver i sin bog ”Frederikssundsvej – fra Nørrebro til Brønshøj”, 1994, (hvorfra billedet fra boghandlen stammer), var der et udbredt varesortiment: legetøj, festartikler, grammofonplader, fotografiapparater og film, samt bøger og papirvarer.”

Men C.G. Calberg var mere end en almindelig boghandler. Han interesserede sig stærkt for det Brønshøj, hvor han ikke alene arbejdede, men tillige boede (Sonnerupvej 40). Således udgav han i 1949 en bog om bydelen, ”Det gamle Brønshøj – og det nye”, som dog var skrevet af Paul Moes, mens den dengang berømte forfatter Martin A. Hansen (1909-1955), havde skrevet en introduktion, ”Gammelt og nyt”. Bogen er i dag frem for nogen grundbogen om Brønshøjs historie – og en raritet for samlere.

C.G. Calberg og Martin A. Hansen, der boede i Brønshøj fra 1931 til 1950, var nære venner. Allerede i 1947 havde Calberg formået at få bydelens to store forfattere, Erik Bertelsen (1898-1968) og Martin A. Hansen, til hver at skrive en fortælling til bogen ”To Prosastykker”, der udkom i anledning af Calbergs 25-årsjubilæum som boghandler i 1947, og den 13. maj 1950 udgav Calberg den lille bog ”Veras Viser og Eventyr” i anledning af hendes 40-årsfødselsdag – skrevet af hendes mand, Martin A. Hansen og parrets børn Mette Lise og Hans-Ole.

Boghandler C.G. Calberg, hans hustru Alice og parrets datter Grete omtales da også ofte i Martin A. Hansens dagbog. Fra den 10. april 1941 til den 14. maj 1944 synes kontakten mellem boghandleren og forfatteren udelukkende at være af ren professionel art. Calberg omtales kun som én, der skaffer bøger hjem til Martin A. Hansen, og endda opstod der en lille kurre på tråden, hvorom det i dagbogen for 22. februar 1944 hedder:

”Calberg ringede og rykkede for ”Tempelvers”, som de paastod at have sendt herned 12. Jan. Dagen før havde Calberg lovet Vera at laane mig den. Vi har ikke modtaget den, hvordan det saa er gaaet til. Den havde en Markedsværdi af ca. 250 Kr. Vera var meget oprevet over det.”

Deres bekendtskab blev dog ikke afbrudt heraf, og det blev udbygget i de kommende år, som det fremgår af de ovennævnte bøger.

I foråret og sommeren 1948 blev Martin A. Hansens hustru Vera meget alvorligt syg, og da opstod der et meget nært venskab mellem ægteparret og C.G. Calberg og hans hustru Alice. Hun hjalp til i den uarbejdsdygtige husmors hjem, og familien Calberg aflastede yderligere den plagede familie Hansen ved at tage dennes 5-årige datter Mette Lise med på ferie på landet.

At Martin A. Hansen, der var en fremragende billedkunstner, værdsatte ægteparret Calbergs hjælp i en svær stund, ses af, at han den 12. juli samme år 1948 lavede en tegning til parrets datter Grete.

C.G. Calberg var ikke bare en boghandler, der gjorde sig godt over for en berømt forfatter, det gjorde han også over for frænderne i frimærke-klubben og kunderne i butikken – også når bydelens børn var inde i hans lille eldorado for at købe Jan-bøger eller andre eventyrlige sager.

Gåden om Calbergs initialer

Til det nærværende jubilæumsskrift har den gode Calberg efterladt sig lidt af en gåde. I såvel Brønshøj Frimærkeklubs arkivalier som i Martin A. Hansens dagbog benævnes han C.G. Calberg, men i Lars Cramer-Petersens bog "Frederikssundsvej – fra Nørrebro til Brønshøj", 1994 (Brønshøj Museums skriftserie), der på hele side 53 omtaler Calbergs Boghandel, Frederikssundsvej 146, og bringer to fotografier, står der over forretningen J. Calberg, og det benævner Cramer-Petersen da også indehaveren i den tilhørende tekst. Asger Fogs teori herom er, at J. Calberg kan henføres til C.G. Calbergs far, som måske har oprettet forretningen i 1922.

Efterskrift
Man kan helt sikkert få langt mere at vide om Calberg – alene ved at dykke ned i Brønshøjs lokalaviser. Her skal jeg nøjes med et par oplysninger, som Mette Lise Røssing har sendt mig:
Efter at have fortalt, at hun "knapt kan huske begivenhederne" tilføjer hun: "Dog kan jeg huske, at jeg hos Calbergs rørte en æggeguf så voldsomt, at bunden gik ud af koppen, og hele den næsten færdige æggeguf faldt til jorden." (Mail, 14/8-2012) Endelig hedder det om Calbergs afkom: "Jeg mener bestemt at huske to døtre: Ina og Grethe". (Mail, 1/11-2012)
Endelig skal det nævnes, at jeg har foretaget to små sproglige ændringer i den oprindelige tekst.

46. Gæs på træk – skæbnetråde samlet den 21. marts 1945

Artiklen blev første gang bragt i Brønshøj Weekend den 13. april 2012.
Af Kaare Vissing Andersen

Allerede den 9. april 1940 blev det danske folk varslet om en ornitologisk ondskab af en karakter, man hidtil var blevet forskånet for i det lille, fredelige land i Europas udkant. Det skete, da Danmark fik den tvivlsomme ære at blive det første land i verdenshistorien, der blev udsat for et angreb, der kombinerede samtlige tre militære værn: Hæren, søværnet og flyvevåbnet. Aggressoren i april var som bekendt Adolf Hitlers Nazi-Tyskland.

Dagens morgenfriske københavnere fik for stedse i deres erindring mejslet de tyske fly, der tegnede sig som et truende fugletræk på den ellers så lovende blå himmel. Og allerede samme dag tolkede digteren Otto Gelsted det i et bittersmukt digt, hvis første vers lyder: De mørke fugle fløj / ved gry med motorstøj / i eskadriller over byens tage / Da så vi og forstod / – det gik til hjertets rod – / at vi fik trældoms bitre brød at smage.

Ja, det danske folk dukkede nakken i tiden derefter, men år for år åd frihedstrangen og dermed modstandsviljen sig igennem passivitetens panser – i hvert fald hos nogle få tusinde aktive frihedskæmpere. En af disse blev forfatteren Martin A. Hansen, for striden mod den tyske besættelsesmagt stod over en bred front, hvor pen og pistol var ligeværdige våben. Lige fra den morgenstund, han og hans hustru fra deres altan på Fjenneslevvej 16, 3. sal, i Brønshøj så "de mørke fugle", var ægteparret indstillet på modstand. Det blev dog først i sommeren 1944, han gik aktivt ind i kampen ved at lade sig knytte til det illegale blad "Folk og Frihed". I dettes redaktion sad Bente Hammerich, Aksel Heltoft og Poul Vestergaard Larsen med dæknavnet Peter.

Det betydeligste bidrag blandt denne gruppes illegale udgivelser var utvivlsomt bogen "Der brænder en Ild", som udkom i efteråret 1944. Bogen

bestod af noveller og digte fra en række af landets fremmeste forfattere – anonyme naturligvis. Først ved genudgivelsen kort efter befrielsen i maj 1945, blev navnene på bogens bidragydere bragt, bl.a. Jacob Paludan, Morten Nielsen, Halfdan Rasmussen, Leck Fischer, Ole Sarvig, H. C. Branner, Knud Sønderby, Tove Ditlevsen, Hans Kirk, Kjeld Abell – og Martin A. Hansen.

Digter under jorden

Martin A. Hansen og hans familie, Vera og Hans-Ole, der blev født den 21. marts 1939, var i sommeren 1940 flyttet ind i en villa i Skolevangen 21, ligeledes i Brønshøj og – meget belejligt for den naturelskende forfatter – med Utterslev Mose og Kirkemosen som naboer. Her skulle familien, komme til at bo de næste ti år, forøget med lille Mette Lise i marts 1943 – men fra sommeren 1944 med et vist savn af familiefaderen. Han gik da, samtidigt med sin illegalitet, delvist under jorden ved med mellemrum at bo hos venner og bekendte i den nærmeste omegn – ikke helt uden grund skulle det vise sig.

Tyskernes hemmelige politi Gestapo, bistået af danske stikkere, arbejdede konsekvent på at optrævle modstandsbevægelsen, hvilket mest brutalt skete gennem forhør og tortur i Shellhuset på hjørnet af Nyropsgade og Kampmannsgade nær Skt. Jørgens sø i København. Og den 5. december 1944 lykkedes det at anholde Aksel Heltoft, Bente Hammerich og hendes far, kontreadmiral Carl Hammerich. Med sine kampfællers arrestation gik Martin A. Hansen for alvor under jorden. Således boede han hos en ven natten til den dag, hvor vores historie for alvor tager fart.

Far og søn

Egenskaber som ansvarsfølelse og samvittighed havde intet mere trygt mødested end i digteren Martin A. Hansen. Natten mellem den 20. og 21. marts 1945 skrev han på en artikel til ”Folk og Frihed”. Det skete på et børneværelse i et rækkehus på Bakkevej 21 i Grøndal hos en ven fra årene på Haslev Seminarium, Verner Holdum, og dennes familie. Artiklen skulle afleveres til ”Peter” den næste morgen. I et brev til Jacob Paludan fem år efter erindrer Martin natten, der skulle danne prolog til en mærkelig dag, hvor – som Bjarne Nielsen Brovst kort sammenfatter hændelserne – ”underlige skæbnetråde knyttedes”. I sit brev til Paludan skriver Martin bl.a.:

”Jeg havde sent på dagen fået bud om, at min far ikke havde det godt, og jeg havde ringet besked om – der gik ingen tog – at jeg ville cykle hjem næste morgen. Jeg vidste ikke, og det var ingen klar over, at han var så dårlig, som tilfældet var. Jeg var på den tid ”under jorden” og var da i huset hos en børnerig familie, som havde rigeligt med lysration. Når familien gik til ro, plejede jeg at begynde, og jeg arbejdede så uden nogen sinde at tænke på tiden, indtil børnene vågnede ved 6-tiden. Jeg var den nat næsten færdig med det bestemte arbejde, da jeg brød af midt i en sætning, rejste mig og sagde højt uden at vide hvorfor: Det er godt. Jeg tog mod sædvane uret frem og så på det. Klokken var 3.20. Jeg pakkede papiret, maskine og alle sager sammen, artiklen blev aldrig færdig, og lagde mig på divanen, faldt straks i søvn. Et par timer efter blev jeg vækket med bud om, at min far var død.”

Få forfattere har som Martin A. Hansen kædet slægtens generationer sammen – og den 21. marts 1945 skulle denne pligtopfyldende person vælge mellem sin forventningsfulde søn Hans-Ole, der havde 6-årsfødselsdag og sit slægtsansvar over for sin just afdøde far. Han valgte først at tage sig af drengen, idet han cyklede godt en kilometer fra

Bakkevej til Skolevangen om morgenen. Efter en snak med sin kone Vera gik Martin så tur med Hans-Ole i Utterslev Mose, hvor forårets blomster så småt gned mulden af øjnene.

Fugletræk fra vest

Andre var oppe denne morgen, f.eks. piloter og navigatører fra Royal Air Forces specialgruppe, Group Second, der lettede med 20 Mosquito-bombefly og 31 Mustang-jagere kl. 8.55 fra Fersfield ved Norwich. Fem minutter senere passerede de den engelske østkyst med kurs mod Hvide Sande ved Ringkøbing Fjord – med det videre mål at bombe Shellhuset.
Den omfattende operation skyldtes, at det var lykkedes Gestapo at arrestere det meste af den danske modstandsbevægelses Københavns-ledelse, og man frygtede derfor at antallet af arrestationer ville eksplodere og frihedskampen dermed ville ophøre i hovedstaden.

Den engelske organisation, SOE, Special Operation Executive, der var i nær kontakt med den danske modstandsbevægelse, planlagde nøje angrebet, som dog også afhang af vejret. Dette var tåleligt, men en stiv kuling bevirkede, at cockpitternes ruder saltede til, fordi maskinerne kun fløj 10-15 meter over Vesterhavets oprørte bølger. Det betød, at piloterne havde et ekstremt lille udsyn, men takket være dygtige navigatører kunne flyene kl. 10.20 passere den danske vestkyst det berammede sted. Videre gik det med 48 fly ind over Danmark – tre Mustang-jagere måtte vende om pga. sammenstød med søfugle.

En times tid senere strøg flyene ind over hovedstaden, hvor Martin og Hans-Ole i Utterslev Moses bygningsløse område observerede det lar-mende omen trække lige hen over hovedet på sig. Så gik det ellers hurtigt. Støttet af Mustang-jagerne skulle Mosquitoerne i tre bølger à 6-7 fly an-gribe det afskyelige arnested for afhøringer under tortur. Den første bølge nåede frem kl. 11.15. De seks af flyene bombede med stor præcision deres mål, men det gik helt galt for den syvende, hvis pilot var Wing Commander P.A. Kleboe – en gennemrutineret pilot, bare ikke i lavtflyvning. Med 500-600 km i timen opdagede han for sent en 35 meter høj lysstander ved godsbaneterrænet mellem S-togsstationerne Enghave og Dybbøl. Han søgte at løfte flyet, men ramte standeren med halepartiet, som splintredes. Dermed mistede han herredømmet over flyet, som røg ind i en skorsten og tabte sine bomber på en beboelsesejendom på Sdr. Boulevard. Flyet fortsatte over Henrik Ibsensvej i et drej mod Frederiks-berg Have og styrtede ned ved Den franske Skole (Jeanne d'Arcskolen) på Frederiksberg Allé og brød i brand med en voldsom røgudvikling til følge. Denne vildledte nogle af de efterfølgende Mosquitoer til at bombe skolen, som de mente måtte være målet – ligesom enkelte ejendomme i nærheden blev ramt. Dermed var Besættelsens største tragedie en kendsgerning, idet der omkom 123 personer, deraf 87 børn, på Frederiks-berg.

Operationen ramte også Royal Air Force hårdt. Af de 80 deltagende piloter og navigatører omkom de ni – to besætningsmedlemmer i hver fire Mosquitoer og piloten D.A. Drew, der styrtede ned med sin Mustang-jager i Fælledparken. Drew, Kleboe og dennes navigatør R.J.W. Hall blev begravet på Bispebjerg Kirkegård.

Angrebet mod Shellhuset blev imidlertid en succes – langt mere end forventet, netop fordi denne bygning ikke fik alle bomberne. Der var nemlig nok til, at den vestlige fløj blev totalskadet, mens den store sydlige del først blev dette, da branden bredte sig. Derfor nåede overbetjent C. Lyst Hansen at smadre døren til sin fængselscelle med en stol af hårdt

bøgetræ. Derefter vristede han nøglerne fra en konfus gammel fangevogter og befriede adskillige af sine medfanger, deriblandt et par prominente medlemmer af Frihedsrådet, Mogens Fog og Aage Schoch. I alt reddede atten ud af 26 fanger livet. Siden skulle Martin A. Hansen erfare, at hans ven Carl Hammerich var blandt de omkomne. Dermed knyttedes – med tilbagevirkende kraft – endnu en skæbnetråd til digterens dramatiske dag.

Martins Martsnat

Senere på dagen cyklede Martin A. Hansen den lange vej fra sin familie i Brønshøj til forældrene på Stevns – for at sige et sidste, forsinket farvel til sin far og for at støtte sin mor i sorgen. I det nævnte brev til Jacob Paludan lyder det umiddelbart efter beskrivelsen af budskabet om faderens død:

”Da jeg nogle timer efter i hård modvind havde stampet mig ned over Sjælland og kom ind i stuen, hvor han lå, stod stueuret på hint klokkeslæt, dødsøjeblikket, efter gammel skik …”

Ja, det var skik på landet, at man satte stueuret i stå, når døden indtrådte. Her stod det på 3.20! Man satte også tændte kærter i vinduet for at fortælle sine naboer om hændelsen. Det gjorde man også i forældrenes hjem hin nat, dog uden den ønskede virkning.

Herom skriver Martin i ”Martsnat”, der blev offentliggjort i befrielses-sommeren 1945 i Bogrevyens julinummer og siden indgik i novelle-samlingen Agerhønen, hvor han med ”de” tænker på den tyske besæt-telsesmagt og dens danske kumpaner:

”Skal de have magt til at hindre, at dine dødskærter skinner ud over mark og sti? Du og din far og hans far og hans far, alle bar vi i vor ungdom våben på vejene for at hindre det, som siden skete. Dengang var vi frie, og som fri skal du ligge her den sidste nat. Det sorte fra ruderne. Du får aldrig freden at se, men mark og vej skal se lysene skinne fra dit hus.”

Har man læst Bjarne Nielsen Brovst: ”Martin A. Hansen – Bondesøn og digter”, hvor kapitlet ”Den 21.3. 1945” knytter tråde sammen til et blodigt broderi, inden man har læst Martsnat, bliver man i første omgang skuffet. For man forventer da, at digteren gør det samme – blot måske på mere litterær vis. Men nej, for Martin A. Hansen er det ikke krigens gang, det dramatiske NU, men forholdet til faderen som kommer i fokus – et generationsskifte som set utallige gange før i slægtens lange historie, og dog som aldrig før. For denne gang får kærternes lys for en afdød far ikke lov at skinne ud ad stuens vinduer, ud over mark og vej – for landet er i krig, en moderne krig – og så er mørklægning nødvendig! Kun ad spinkle sprækker sniger lidt lys sig illegalt ud, men når kun til gårdspladsen.

Faderens død var dog den meningsfulde død efter et fuldt udlevet liv – som kontrast til de millioner af unge, som døden høstede under 2. Verdenskrig – udtrykt med metaforen Maidanek (Tysk Kz-lejr i Polen). Som enhver nat ender med morgenstund, må Martins Martsnat også gøre det:

”Et stort træk går hen over. Det suser deroppe i dæmringen. … Det var gæs. Og de går norden ud. Så nærmer tiden sig.”

Efter Maidanek og Martsnat blev det maj – og et forår og en frihed som aldrig før eller siden!

Kommentarer:

Bombardementerne af Shellhuset og Den franske Skole den 21. marts 1945, bare seks uger før befrielsen den 4.-5. maj, har i de fleste brede

værker om Besættelsen deres helt eget kapitel. Grundet den forståelige forvirring, der opstod under de dramatiske begivenheder, strider en del vidneforklaringer mod hinanden. Beretningerne i de forskellige bøger stemmer derfor heller ikke helt overens. En af de mest detaljerede bøger om emnet er Ove Hermansen: Gruppen der bombede Shellhuset, Årsskrift for Frihedsmuseets Venner, 1979.

Selv om det ikke direkte fremgår af titlen, så handler Bjarne Nielsen Brovst: Martin A. Hansen – Bondesøn og digter, 1991, udelukkende om tiden 1939-45. Derfor lægger denne bog mere vægt på digterens oplevelser af den 21. marts 1945 end selv større biografier.
I anledning af at Martin A. Hansen den 20. august 1999 ville være fyldt 90 år udgav Anders Thyrring Andersen og Jørgen Jørgensen digterens dagbøger i tre store bind på Gyldendal. Martin A. Hansen, der ellers flittigt skrev dagbog, holdt stort set op med dette, da han gik ind i modstandskampen. Derfor står der to sider omfattende notat ”Torsdag 22. Marts. Da far blev ført i kapellet.” som en smuk runesten blandt blanke blade.

47. Aktiviteter vedr. Martin A. Hansen

A: Aktiviteter i Landsforeningens regi

”Martin A. Hansens rødder” var titlen på et arrangement Landsforeningens lokalgruppe på Stevns inviterede til. Det foregik tirsdag den 20. november klokken 19.30 i konfirmandlokalet ved Valløby Præstegård.
Martin A. Hansens søn, Hans-Ole Hansen, fortalte om de ældre familiemæssige forhold.
Omtale af arrangementet vil snarest bliv bragt på vores web under FORENINGEN / AKTUELT.

”Bogmessen 2012”. Sammen med 11 andre litterære selskaber deltog ”Landsforeningen Martin A. Hansen” i Bella Centret d. 9. – 11. november.
Kort omtale vil snarest blive indsat på vores web – FORENINGEN / AKTUELT

Martin A. Hansens fødselsdag. Den 20. august 2012 afholdt Landsforeningen en ”festdag” på forfatterens 103 års fødselsdag. 70 personer deltog
Kort omtale af dagen kan findes på vores web under FORENINGEN / AKTUELT.

Landsforeningens web er: www.martinahansen.dk

47. Aktiviteter vedr. Martin A. Hansen

B: Aktiviteter arrangeret af andre

Seminar om Martin A. Hansen på folkeuniversitetscentret i Vemb. Den 25. og 26. august afholdt Centret et seminar om forfatteren I Vemb.
Kort omtale af seminaret kan findes på vores web under FORENINGEN / AKTUELT.

De næste 9 oplysninger ved Anders Thyrring Andersen berører alle Martin A. Hansens liv og forfatterskab og er skrevet eller forelæst af Anders Thyrring Andersen.

Artiklen "The Dialogic and Religious Theme of Welfare in Harald Høffding and the Authors Around Heretica", i det kinesiske tidsskrift "Forum for World Literature Studies" Vol. 4, No. 1, Shanghai, Wuhan and West Lafayette April 2012.

Artiklen "Kristendom er nu. Om Martin A. Hansen og Sven Havsteen-Mikkelsen" i bogen "Havsteen. Sven Havsteen-Mikkelsen", red. Malene

Linell Ipsen, Kerteminde 2012. Se også omtale af bogen under ”Hansen og Havsteen”.

Interviewet "Der er liv efter modernismen", af Anders Raahauge, "Kristeligt Dagblad" 30.6.2012.

Foredrag i Studenterkredsen i København om MAHs "Lykkelige Kristoffer" og Johannes V. Jensens "Kongens Fald"

.

Foredrag i Landsforeningen MAH vedr. Havsteen og MAH. Se også under Martin A. Hansens fødselsdag ovenfor og på nettet.

To foredrag på MAH-seminaret på Skærum Mølle: vedr. Havsteen og MAH; vedr. det dialogisk-religiøse velfærdsprincip bl.a. hos MAH og Heretica-forfatterne. Se også om seminaret ovenfor og på nettet.

Foredrag på Johannes Larsen Museet i Kerteminde i anledning af udstillingen "Nordiske Stemninger"

.

Foredrag på Schæffergården i København i anledning af Sven Havsteen-Mikkelsens 100-års fødselsdag og udstillingen "Nordvejene" Se også teksten i print i Nyhedsbrev nr. 5, 42.

.

Foredrag på Rønshoved Højskole på Rønshovedgruppens første offentlige møde om højnelse af den almene dannelse.

48. Præsentation af Ib Fischer Hansen

Omtalen af Ib Fischer Hansen er sammensat af oplysninger
modtaget af hans hustru Hanne Fischer Hansen (redaktøren)

Ib Fischer Hansen har på en meget dynamisk måde påvirket danskundervisningen i Gymnasiet både i forbindelse med sin rektorstilling på Nørre Gymnasium i Brønshøj men i særdeleshed ved sin engagerede indsats som mangeårig formand for Dansklærerforeningen hvor han stod for talrige kurser og bogudgivelser, desuden undervisningsinspektør i direktoratet for gymnasieskolerne og hf (DGHF) med særligt ansvar for forsøg i gymnasieundervisningen.. Som medlem af eller formand for udvalg om gymnasiereformen, om hf, om de humanistiske fag mv. Alt i alt et usædvanlig aktivt menneske der også tog sig tid til at arbejde for de nordiske og internationale kontakter og fornyede de studerendes engagement ved, som rektor, at styrke undervisningen i kreativ retning med inddragelse af musik og dans (fik indført ”dansens æstetik og historie” som gymnasiefag) film og TV, drama og billedkunst. Sin særlige interesse for Martin A. Hansen blev til en stor indsats i forbindelse med hans speciale: Martin A. Hansens ”Orm og Tyr”, hvor han og hans hustru Hanne på scooter drog rundt til landets kirker og andre kultsteder for at ”opleve med egne øjne”. I kraft af sit livslange arbejde for dansk litteratur blev han en af dem der foldede forfatterskabet ud i gymnasiet i en tid hvor Martin A. Hansen ellers var rubriceret som hørende til ”gammellivet”.

49. Foromtale af Kierkegaard-fejringen i 2013

ved redaktøren og Anders Thyrring Andersen

Hermed en foromtale af, at det næste år er Søren Kierkegaards 200-års fødselsdag, og at der i den anledning afholdes en lang række arrangementer landet over. Dette vil nødvendigvis inddrage MAH, idet

næppe nogen anden skønlitterær forfatter har været så inspireret af Kierkegaard - hvilket man bl.a. kan læse mere om i "Polspænding" (Anders Thyrring Andersen, 2011).

Der er udgivet et fælles foredragskatalog vedr. fejringen, udgivet af "Kierkegaard 2013", dvs. Folkehøjskolernes Forening, Kierkegaard Forskningscentret, Teologisk Pædagogisk Center, Folkeuniversitetet Aarhus og Golden Days, og her kan man se, hvad der tilbydes, og hvad der har med MAH at gøre. Se mere på www.sk2013.dk

Her skal nævnes nogle af Anders Thyrring Andersens foredrag der indgår i Kierkegaard 2013 arrangementerne:

"Som forførere og dog sanddru. En litterær og kristen metode hos Kierkegaard og Martin A. Hansen"; "Kierkegaard først - og Grundtvig så. Martin A. Hansens forhold til Kierkegaard og Grundtvig"; "Lov eller nåde? Kierkegaard-inspirationen i Martin A. Hansens Løgneren".

Landsforeningen opfordrer Nyhedsbrevets læsere til at foreslå, lokalt og der hvor I færdes, at der bliver arrangeret noget om Kierkegaard og MAH. Hvis I planlægger eller kender til arrangementer om ”Hansen og Kierkegaard” så lad os det venligst vide ved at sende en besked pr. post til Mette Lise Rössing, Slagelse Landevej 115, 4242 Boeslunde eller pr. mail til: roessing@mail.dk

50. Fugle i Atlanten viser Vej til Island

På vej til Island har forfatteren Martin A. Hansen skrevet denne kronik, hvori han fortæller om havets fugleliv, som i gammel tid var vejleder for de søfarende nordboer og måske for de irlændere som kom først til Island.
Artiklen har ikke tidligere været genoptrykt
Som i alle tekster af forfatteren er hans stavemåde bevaret.

Store Havmaager med mølbrune Vinger holdt til i Dokkerne i Leith i Skotland. Studerende Skibet med Ligevægt og Ligegyldighed. Dokkerne lå endeløse hen i Taagen, med frønnende Bolværk og hemmelighedsfulde Skure. Da vi gik om Bord efter en Tur i Edinburgh hang en Maage over Vingerne paa Kajen, stor som en Vildgaas og saa en i Øjnene med et gult gennemtrængende Blik, saa man kom til at føle sig som en Dokspion der afsløres. Baaden stod ud ved Midnat. Om Morgenen saa vi den samme Maageflok gaa som en Patrulje bag Skibet. Nu og da kom en lettere Kammerat ind og blev lidt, en Sildemaage eller en Sølvmaage. En mægtig Svartbag slog ogsaa Følge en Stund, men gik saa paa egen Viking ud over Nordsøen. Disse Maager blev med op til Orknyøerne, hvor de blev afløst.

Der var tæt Taage hele Vejen op langs Skotlands østkyst. Ofte staar den isgraa Taagemur, stængende for blikket, blot en Skibslængde borte. Men Baaden gaar med høj Fart endda, 17 – 18 Knob. Den har jo Radar. Der er meget andet mærkværdigt og mekanisk paa Broen, Ekkolod, saa Havbunden ustandselig aflæses. Usynlige Bølger udsendes ud over Havfladen og ned gennem Vandmasserne og vender tilbage til Apparaterne med besked. Skibet styres automatisk, der er ingen Rorgænger.

Taagebankerne her ud for kysten er underfundige ligesom Bankerne var ude i Nordsøen. Undertiden er Loftet borte saa man har den klare Majhimmel ovenover al den Uld man sejler i. Eller der er kløfter i Taagebjerget, Dale går indad, smalle Veje som længere inde breder sig

ud til klare, blanke Vandmarker med graa Skovbryn om, hemmelighedsfulde Steder.

Baaden tuder med korte Mellemrum. Engang svarer et andet Fartøj langt borte, høres en enkelt Gang. Siden hører man kun vor egen Baad. Den gaar nu kun for halv Kraft.. Efter lang Stilhed ses pludselig i Taagen et uhyre Skib liggende forude til Bagbord. Det gaar med stor fart tværs vor Kurs. Mægtige Fløjsøer staar ud fra Boven. Det ligger højt, har en lang Skorsten hvorfra en stor sort Sæk staar op i Taagen. Broen og Bakken er meget høje. Saa svinger det fremmede Skib haardt om, saa vi lidt efter mærker Søerne fra det, render nogle Minutter i samme Retning som vi, svinger atter og løber vestpå ind i Taagen. Men det fremmede Skib drejer igen derinde og nærmer sig endnu engang i svær Fart. Endelig svinger det bort og forsvinder i Taagen. En Trawler. Disen gjorde den saa stor.

Der ses meget trods Taagen. Flere gange er der Springere nær Skibet, et Par eller – tre fire sammen. Sorte Rygge skærer Vandfladen, bærende en Finne der mejer Søen. Nu og da springer en. Men højt på Formiddagen engang bliver der et øjeblik voldsomt Røre. Ud af Taagen mod Skibet kommer mægtige Flokke af Springere, i stor Bredde, liggende i Rækker som jager hinanden, 60 – 70 eller snarere flere kaade Dyr. Mange ligger et Øjeblik strakt i mægtige Hop over Vandfladen, som en god Gymnast i Spring over hest, purpursorte over Ryggen, men glitrende blaa i Lysfeltet, med et Lyn i Nakken, fedt gulliggraa paa Bugen. Dertil har de et lille frækt Smil om Hvalmunden. De gaar lige mod Skibet, og under det. Saa borte.

Søen er stille under Taagen, et Silkeklæde over blide vandrende Ruller. Her er fuldt af Fugle. Nogle kan bestemmes på Flugten, til andre maa Kikkerten bruges. Der kommer flere gange Svaler ind over Baaden og befrier den for et Par skotske Myg eller tre, der var med som blinde Passagerér. De ligner vor Forstuesvale. I gaar mødte vi saadan en enlig Svale midt i Nordsøen, ogsaa den var paa en lang Rejse. Den lille Sjæl gjorde en Sløjfe over Dækket, tvivit, sagde den, og det betød farvel, den stod ud over Havet med mange Broderier på Flugtlinjen, op imod Nordvest. I den Retning laa da Jæren og Rogaland i Norge, og derop skulle den vel, Mange Hundrede Kilometer.

Nu er en islandsk Ryle kommet en Tur til Havs, inde fra skotske Strande. Den lille Vadefugl, som vi nylig saa bede i Farvandene hjemme, gaar flere Gange rundt om Skibet, fuld af forfængelighed, den maa have vist de rejsende sin fine Sommerdragt, de sitrende hvide Tegninger på Vingernes brunspættede Bund, den blændende hvide Bug. Saa forsvinder den lille Fløjte.

Smaa Selskaber af Lomvier ses inde i Taagebrynet, rejsende sig i Vandet nu og da, de vinker med de korte, spidse Vinger. Men snart efter ser man ikke flere af de brogede Lomvier, nu er det kun smaa mørkere Tejster. De er tit nyfigne, bliver liggende på nært Hold, til Skibet er ud for dem, saa gaar der Panik i disse Havets smaa Sladdertasker, de dykker, dog straks oppe igen for at se hvad de blev bange for, pegende og nikkende med de spidse Næb.

Længere borte, undertiden inde i Lysningerne i Taagen øjnes større Fugle af lignende Bygning, men stoltere og mere sky, det maa være Lommer. Når man får en Lom i Kikkerten og fanger et Glimt af dens Øje, begraver den sig i havet og ses ikke mere.

En enkelt Alk gaar igennem her, men sikkert paa Vej længere ud, endnu er vi ikke ved Alkenes Fiskepladser. Den er buttet, en lille hvid Granat som bæres af hvirvlende Propeller, smalle, korte Vinger. Ubegribeligt at de kan bære den fede sorthovedet Smaaborger fra Fuglefjeldet. Den trivelige Alk

har da ogsaa Besvær med at komme paa Vingerne, naar den bliver skræmt og vil lette, den maser hen over Vandfladen, fortvivlet piskende, den maa flaa sig ud af Vandet; men er den først oppe gaar det i utrolig Fart lavt hen over Søen.

Vi gaar igennem Vandpladser, hvor Søpapegøjer fisker. Lunden som Færingerne kalder Fuglen. Forsoren, glad, tyk, har til Stadighed Maske paa som til Fastelavn, eller det er en alt for fornøjelig Levemaade der har givet den buttede Lunde saadan et forsviret Aasyn. Næbbet er højt, kort, knortet. Kommer man den nær nok plirer den skalkagtigt med Øjet, der er pyntet med en lys Ring, for at minde en om en Festlighed engang. Ogsaa i Søpapegøjerne gaar der en smule Panik, i sidste Øjeblik, ja for sent, naar der ingen Grund er til det, og vi har passeret Fuglene, de farer af Sted, synes at ville til Vejrs, men dumper kluntet i eet eller andet Hul i Havet og er borte.

En flok Skarver kommer trækkende ud af Disen, de gaar flere gange rundt om Skibet, men paa Afstand som Graaænder i Rugetiden. Disen gør dem tørvebrune, store herligt flyvende Fugle. En af dem svinger en Gang ud af Kohorten og jager lige mod Skibet, stagvender med stor Sus i de spilede Vingefjer lige over Lønningen. Den er næsten tjæresort, idet den gaar tæt forbi, og man faar et arrigt Blik fra Røverhovedet med det lange Næb, som har en skarp Klo i Spidsen.

Tyk Taage laa i Pentland Firth, Strædet mellem Skotland og Orknyøerne. Store Øjer saas i Vandet med høje takkede Kamme rundt om, skummende Vand, eller det saa ud, som et mægtigt Net under Vandfladen blev hevet hid og did.

Der er farlige Strømhvirver her, og der laa ingen fiskende Fugle. Inde i Tykningen et Sted stod en Ko og gav sig. Som om den var ved at kælve. Man hørte den det meste af en Time, og dens Vaande kom stadig nærmere, til det lød som var det selv det disede Hav der brølede lige bag Taagebrynet. Det var Fyret ved indsejlingen i Strædet. Et Næs paa den nærmeste af Øerne, men nu usynligt, hedder Torsnæs. Paa Orknyøerne som paa de andre Ølande nord for Skotland er der mange nordiske Stednavne. Her sad Gunhild, Erik Blodøkses Enke, og stirrede ud over Graahavet, da hun havde tabt baade Norge og sine Sønner, mindes man fra Heimskringla.

Det klarede da vi kom længere vestpaa i Strædet der som en uhyre Tragt ligger aaben ud mod Atlanten. Nu saas et Par af Øerne, løftende sig af Disen, viklet ud af Slørene af Vinden fra det uendelige Hav. Forrest Øen Hoy med bratte Forbjerge, bag den i Horisonten Mainland. Hoy har svære Aase, stejle Fald mod Vandet, men blide Landskabslinjer. Steder i Fjældskrænten ulmede teglstensrøde, højere oppe og længere inde var Landet fagert grønt. Der er driftigt Landbrug på Orknyøerne, og vi havde hos den danske Konsul i Edinburgh hørt om en stor Fagkongres der skal være der på Øerne i næste Maaned, og hvortil mange danske Landbrugseksperter er indbudt.

Øerne synker i Havet, det sidste Land før Vestmannaøerne ved Island, men der er stadig fiskende Fugle i Havet, endda flere Timer efter at al Landkending er borte. Det er Tejster og Alke som ligger her, og de hører til inde paa Øerne og ved deres Skær. Den tykke Alk kommer op med Fisk den har taget, kommer som ved et Mirakel på Vingerne og har nu saa langt ind til Ungerne med Maden som fra København til Odense.

Ved Orknyøerne slap vi Maagepatruljen fra Leight, i stedet traadte fire – fem store Svartbag til, koldsindige Storfugle, der gaar med ud over

Atlanten mange Timers Rejse, kolde og hvide som Is naar de paa dovne Vinger hænger over os, men sorte idet de drejer og falder af.

Der gaar Timer da Havet er øde og kun den lille Eskorte af Svartbag ses, og en sjælden Gang en sejlende Sule langt ude, et ensomt Væsen. Men hen paa Eftermiddagen prikkes Søen atter med Liv, tyndere end før. Atter fiskende højnordiske Andefugle, Tejster og enkelte Alke. De maa høre hjemme paa Shetland, der ligger dybt hinsides den østre Horisont.

Her er ogsaa flere Suler. Men kun en enkelt Gang ses to i følge. Kun sjældent kommer de nær. De ældre Fugle har Vinger der er hvide, men mørke i Spidsen. Paa Flugten kan de dog, selv langt borte, skelnes fra Maager. Den store Sules Flugt er mere baskende og hurtigere end de store Maagers, den minder lidt om Hejrens. Paa nærmere hold faar man det gule Hoved at se og det kolde Øje, Storhavets Blik. Sulen styrtdykker fra store Højder. Falder i Havet som en Harpun der er kastet fra Skyerne, og Vandet spruder hvor den kommer op.

Hen under Aften, da det stadig frisker mere op, og mørke Byger staar udbredt over den halve Himmel og Dønningerne tager til, har den sidste Svartbag forladt os. Der dukker ikke flere Suler op. Kun den sære snigende Maagefugl ”Naden” er stadig med. På Himmelen i Nordvest kryber en lille Larve. Et Atlantfly paa Vej mod fjerne Lande i Vest. Ormen borer sig ind i Bugen paa en Sky og Himmel og Hav er graa og øde.

Fordum for andre Fugle her, lette Fartøjer gaaende paa samme Rute som vi, Nordboerne i deres aabne Skibe med Vadmelssejl spilede på Masten, og Stag sat, saa de med Vejr som nu kunne gaa bidevind op mod Blæsten. Himlen graaner. Vandet slukner. Der er hverken Sol eller Stjerne. Folk har lagt sig i Soveposer af Skind paa Tiljerne bag den surrede Trælast. Søsyge Børn klynker, en af Okserne tørner imod, da Knarren sætter sig i Søen, og ømmer sig, hvor Dyret staar mellem Bomme forude. Styrmanden staar med Rorpinden for Brystet, han stirrer snart mod Søerne, hvad Retning de har, snart mod Vindfløjen paa Mastetoppen. Den forsvinder tit i Dunklet, saa maa han mærke paa Kind og Næse, hvor han har Vinden. Han maa styre efter Søens Gang og Vindens Retning, og det er ikke for trygt, de kan skifte i Nattens Løb, og kun hvis Solen viser sig i Morgen, kan de paa ny sætte ret Kurs.

Havet skubbede til Maanen,
Stævnens hug Skar i Skyerne.

Mangt ved de gamle nordiske Søfareres Navigering over store Havstrækninger er stadig Gaadefuldt. Det betvivles nu af kyndige, at Vikingerne virkelig har brugt Magnetjernsten som Kompas. ”Leidarstein”, hvad man en Overgang mente. De maa have haft Pejleskiver, hvormed de ved Solopgangen kunne pejle Nord, hvad der ogsaa forudsætter at de temmelig nøjagtigt kendte Solens Position ved Opgangstid paa de forskellige Aarstider og paa forskellige Bredder. Stedets Bredde kunde de bestemme ved Solens Højde ved Middagstid, hvad der igen betød de i Erindringen eller paa Trækævler havde en Slags Tabel over Solhøjderne i Aarets Maaneder. Efter Stjernerne, frem for alt Polstjernen, kunde de ogsaa bestemme Verdenshjørner og Højder. Men altsaa Sol eller Stjerner skulle være synlige, og det er de sidste ikke i de lyse Nætter over nordlige Have. Var Sol og eller Stjerner synlige kunde de let navigere over store Havomraader, dersom de sejlede Breddesejlads, sejlede stik Vest eller Øst. Paa Islandsfærd Østfra skulde de da gaa ud lidt Nord for Trondhjemsfjord og Norge og holde Kurset ret Vest, saa ramte de Island. Skulde

de direkte til Grønland gik de ud langt sydligere, omtrent ved Bergen. Kunde de saa holde samme Bredde hele Tiden kom de Sønden om Færøerne og Island og ramte Drivisen ved Grønlands Østkyst ud for Fjældet Blaasærk, firs Sømil Nord for Kap Farvel. Paa saa lang en Sejlads behøvede det ikke at være en Fare, at de fik flere Døgns Taage eller Storm med overskyet Himmel, saa de en Tid kom ud af Kurs og ikke vidste hvor de var. Når Solen atter viste sig kunde de søge frem til den rette Bredde og saa holde mod Vest igen. Det var værre på kortere Sejlads, uden Landkending, saa kunde de for Storm lettere lænse fejl af Landet. De var nemlig ude af Stand til at bestemme, hvor langt mod Øst eller Vest de var drevet.

I den islandske Hauksbok fra Middelalderen findes en Anvisning paa Ruten til Grønland: ”Fra Hernum i Norge, sejl lige i Vester til Hvarf (nær Kap Farvel) i Grønland, og du er da sejlet norden for Hjaltland (Shetlandsøerne), saaledes, at du lige netop kan se det i helt klart Vejr, men sønden for Færøerne, saaledes at Søen er i Midten af Lierne, og saaledes Sønden for Island, at man deraf har Hval og Fugl”.

To gange kan der i klart Vejr ses Land, Shetland og Færøerne, men Ruten gaar Syd for Island paa saa stor Afstand, at den nær svarer til Øens Tværmaal, et Døgns Rejse med en moderne Baad. Men Hval og Fugl skal man se. Nordboerne navigerede altsaa ogsaa efter det uhyre brede Bælte af Fugle der i Sommertiden ligger fast omkring Landene i Atlanterhavet, og det vil sige at ved Sejlads fra Skotland til Island kan Fuglene vejlede den søfarende over Orknyøerne, Shetlandsøer til op over Færøerne. Men videre er der øde Hav.

Den første Nordbo som kom til Island var fra Sjælland, Gardar Svavarsson; han valgte det bedste Navn han kendte og opkaldte Landet efter sig selv, Gardarholm. Efter ham var Naddod, en Nordmand, paa Øen, han var nok saa beskeden og gav Øen Navnet Sneland. Begge kom der ved Uheld, forslaaet dertil af Storm. Den der gav Island Navn var Ravne-Floke, den tredje, og han var sejlet ud for at genfinde Island. Floke brugte Fugle. Hjemme havde han blotet Troldkraft ind i tre Ravne, som han tog med. Først kom han til Shetland, og her druknede hans ene Datter i en Sø. Saa kom han til Færøerne og her giftede den anden sig med en Færing. Saa stod Floke ud over Havet og slap efter en Tid den første Ravn løs. Den gik op og satte Kursen tilbage mod Færøerne. Han sejlede en Tid igen og slap den anden Ravn løs. Den gik til Vejrs og søgte saa ned til Skibet igen. Han sejlede atter et Døgn eller mer og slap den tredje. Den fløj mod Nordvest. Samme Vej sejlede saa Floke.

Disse Mænd var i Island omkring 860 og kort efter. Der havde været andre før dem. Irske Munke var naaet derop maaske et helt Aarhundrede før, og der var nogen da Nordboerne kom. Vi har en gammel troværdig Beretning om irske Munke, der i 795 var paa Island fra 1. februar til 1. august. De er altsaa rejst op over Vandene i den haarde Vintertid, da Dagen er kortest, Stormene svære, og da mange af Fuglene er trukket bort til mildere Strøg.

Disse Irlænderes Sørejser er mindre omtalt end Nordboernes, men ikke mindre imponerende. Omkring et Par Aarhundrede før var irske Præster gaaet fra Irland til Skotland for at missionere, efter Sigende i Skindbaade. De havde maaske bedre fartøjer, da de sejlede til Island, men næppe saa store og gode som Nordboernes. De var de første som sejlede paa den Led af Nordatlanten, sønderfra mod Nord og omvendt. Den farligste Led, da bare et par Døgns Svigten af Sol og Stjerner gør det umuligt under Datidsforhold at komme ind i Kursen igen. De gamle Søfarere har vel

ogsaa haft andre Erfaringer som kunde hjælpe noget, frem for alt har vel mange af dem haft det samme mærkelige Retningsinstinkt som Fiskere ikke saa sjældent har. Men her paa denne rute har de altsaa gynget, disse fattige og vidunderlige irske Munke, der var paa Nippet til at rejse en helt anden europæisk Storkirke end Roms og hvis Kunstflid Nordboerne lærte meget af. De har hængt på Tofterne i et let Fartøj med tynde Bord bundet til spinkle Egespanter, en Baad der vred sig som en Orm, fløjtede i den simple Rigning, naar Vandbjerget løftede den ovenud af Havet, hvorefter den saa rendte agterud ned i Dalstrøget mellem Søerne. Kuttemændene har været blaa og vaade om Næsen, det tør man sige. Det røde Irerhaar har klæbet til fromme Pander, hvis Hud var stiv af Salt. Ufortrødent styrer de på Guds Kald nordenud mod Verdensegne, hvorom det i Skrifter endnu længe efter deres Tid hed, at dér levrer Havet. Uden om sig har de set Hvaler blæse, som vi just saa det, og Vintertids har de vide Marker om dem været vildere og mørkere end nogen Fantasi har kunnet forestille sig. Dødsriget. Langt om længe er den brune Kjove. Rovmaagen, kommet strygende ind over dem, et Landtegn. Og da har Naden sluppet dem, den eneste trofaste, den underlige snigende Maage, med lys buttet Krop og lige Vinger, af farve som Korsedderkoppens Krop, en Havets Edderkop, synes Naden, som snart er der, snart er væk og dog hele Tiden med sine Tyveøjne holder Øje med Skibet et Steds fra en Dal mellem Bølgerne.

Irerne sejlede her som de første. I den lette Skumring synes man at se et Glimt af deres Baad helt ude ved den aareknudede Kiming. Derude i Horisonten hvor der ses rækker af Høje som paa jyske Heder. Højene bliver borte, nye viser sig, fjerne Søer som svulmer, bortfarne Søfolks Gravhøje.

Kronik i Berlingske Aftenavis 30.5.1952.

Dette blev nyhedsbrev nr, 5 på 36 sider. Jeg takker for den hjælp jeg har fået undervejs og ser frem til samarbejder i forbindelse med kommende Nyhedsbreve. Næste brev udsendes i slutningen af maj 2013 med senest indlevering af stof (tekst og billeder) d. 15. maj. Årets tema er denne gang ”Hansen og Kierkegaard”.
Bemærk aktiviteter og arrangementer i Landsforeningens regi vil som hidtil blive omtalt i medlemsbreve og sættes på hjemmesiden.
Hvis der er kommentarer, ideer til emner, stof der mangler i brevet mv. hører jeg gerne fra jer via mail: roessing@mail.dk eller pr. post: Slagelse Landevej 115, 4242 Boeslunde. Redaktøren forbeholder sig ret til at begå små uskyldige fejl i Nyhedsbrevet. På bestyrelsens vegne Mette Lise Rössing.

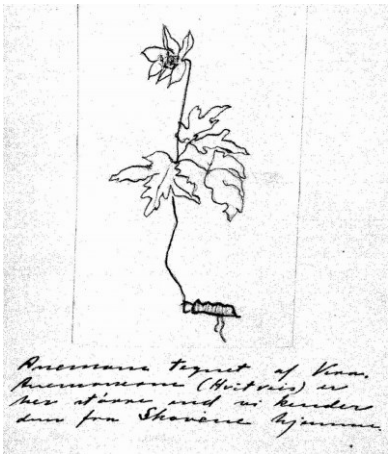

Anemone tegnet af Vera. Anemonerne (Hvitveis) er her større end vi kender dem fra skovene hjemme – M.A.H. i gæstebog på ”Solstua”, Kvaksrud.